

LASTEKAITSE KONTSEPTSIOON

Kiidetud heaks Vabariigi Valitsuse protokollilise otsusega 27.01.2005

Sotsiaalministeerium

SISUKORD

1. SISSEJUHATUS.....	3
2. KONTSEPTSIOONI EESMÄRK.....	4
3. ÜLDPRINTSIIBID.....	4
4. PROBLEEMID NING LAHENDUSED	5
4.1. LASTEKAITSE SÜSTEEMI RAKENDAMISE ÜLDMEETMED	5
4.1.1. Lastekaitse korralduse üldmeetmed	5
4.1.2. Laps ja meedia	8
4.2. LAPSE INIMÕIGUSED.....	10
4.2.1 Kodakondsuse küsimused.....	10
4.2.2. Lapse liikumisvabadus.....	11
4.3. PEREKESKKOND JA ASENDUSHOOLDUS.....	11
4.4. TERVIS JA HEAOLU	13
4.4.1. Laste vaimne ja füüsiline tervis	13
4.4.2. Laste heaolu	14
4.5. HARIDUS, VABAAJA- JA KULTUURITEGEVUS.....	15
4.6. ERIOLUKORDADES OLEVATE LASTE KAITSEMEETMED.....	17
4.6.1. Alaealiste varjupaigataotlejate ja pagulaste kaitse.....	17
4.6.2. Kaitse seksuaalse ekspluateerimise, lapseröövi, laste müümise või kaubitsemise eest	18
4.6.3. Kaitse majandusliku ekspluateerimise eest	19
4.6.4. Lapse kaitse vägivalda eest ja vägivalda ohvrite resotsialiseerimine	19
4.6.5. Süüdistatavate ja vabaduse kaotanud laste kohtlemine	21
4.6.6. Relvakonfliktidesse sattuvate laste kaitse.....	22
4.6.7. Käitumisprobleemidega laste kaitse.....	22
4.6.8. Vähemusrahvustesse kuuluvate laste kaitse	23
5. HUVIGRUPPIDE KAASATUS KONTSEPTSIOONI KOOSTAMISSE.....	23
6. TEGEVUSTE AJAKAVA JA KONTSEPTSIOONI RAKENDAMISE MAKSUMUS.....	25

1. SISSEJUHATUS

Lastekaitse lähtekohad tulenevad ÜRO lapse õiguste konventsioonist, millega Eesti ühines 1991. aastal. Konventsiooniga ühinemisega võeti kohustus tagada rahvusvaheliselt tunnustatud õigused igale Eesti territooriumil elavale lapsele.

ÜRO lapse õiguste konventsioon on lepinguks laste ja täiskasvanute ning laste ja valitsuse vahel. Sellest tulenevalt on strateegiliseks eesmärgiks kohaldada siseriiklike seaduste ja tavade vastavus nimetatud konventsioonile ja teistele rahvusvahelistele inimõiguste standarditele ning edendada nende printsiipide rakendamist, samuti jälgida ÜRO lapse õiguste konventsioonist kinnipidamist nii siseriiklikes kui rahvusvahelistes õigussuhetes.

2001. aastal esitas Eesti aruande ÜRO lapse õiguste komiteele, kes tutvus lapse õiguste olukorraga Eestis ning esitas oma soovitud Eestile 2003. aasta alguses. Eesti on ratifitseerinud ka lapse õiguste konventsiooni fakultatiivprotokolli laste müügi, lasteprostitutsiooni ja -pornograafia kohta ning kirjutanud alla lapse õiguste konventsiooni valikulisele protokollile laste kaasamise kohta relvakonfliktidesse.

Lisaks ÜRO lapse õiguste konventsioonile ning selle lisaprotokollidele kehtivad Eesti suhtes järgmised rahvusvahelised ja regionaalsed lapse õiguste alased õigusaktid ning teised rahvusvahelised ja regionaalsed kokkulepped ning mittesiduvad lapse õiguste alased olulised lepped:

- Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsiooni täiendav naiste ja lastega kaubitsemise ning muu inimkaubanduse ärahoidmise ja selle kuriteo eest karistamise protokoll;
- Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon ja selle lisaprotokollid;
- parandatud ja täiendatud Euroopa Sotsiaalharta;
- Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi konventsioonid;
- ülalpidamiskohustustele kohaldatava õiguse Haagi konventsioon ning ülalpidamiskohustusi käsitlevate otsuste tunnustamise ja täitmise konventsioon;
- lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise rahvusvaheline konventsioon;
- riikidevahelises lapsendamises laste kaitseks tehtava koostöö konventsioon;
- vanema kohustuste kindlaksmääramise ja laste kaitse abinõude rakendamise pädevuse, kohaldatava õiguse, abinõude tunnustamise, rakendamise ja koostöö konventsioon;
- Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni laste töötamist käsitlevad konventsioonid;
- Euroopa Parlamentaarse Assamblee soovitus nr 1121 "Lapse õiguste kohta";
- Euroopa lapse õiguste rakendamise konventsioon (1995);
- Euroopa Parlamentaarse Assamblee soovitus nr 1286 "Euroopa laste strateegia" (1996);
- 2003. a konventsioon lapse suhtlusõiguse kohta; 1975. a abieluväliselt sündinud laste õigusliku staatuse Euroopa konventsioon; 1967.a laste adopteerimise Euroopa konventsioon;
- ÜRO Peaassamblee poolt vastu võetud miinimumreeglid alaealiste kriminaalmenetluse kohta (edaspidi: Pekingi reeglid, vastu võetud 1985); juhtnöörid alaealiste delinkventse käitumise ennetamise kohta (Riyadh'i juhtnöörid, vastu võetud 1990); reeglid vangistatud alaealiste kaitse kohta (vastu võetud 1990.a);
- ÜRO Peaassamblee resolutsioon nr 48/96 „Puuetega inimeste võimaluste ühtlustamise kohta“;
- ÜRO Peaassamblee resolutsioon S-27/2 "Lastele sobiv maailm";
- „Rahvuslike institutsioonide staatuse põhimõtted“ ehk nn Pariisi printsiibid (ÜRO Peaassamblee resolutsioon nr 48/134).

Ülevaade nimetatud dokumentide sisust on toodud lisa 1¹.

- ILO konventsiooniga nr 182 „Lastele sobimatu töö ja muu neile sobimatu tegevuse viivitamatu keelustamine“².

¹ Lisad on kättesaadavad lastekaitse kontseptsiooni kodulehel www.sm.ee/lastekaitse

2003. aasta 16. oktoobril kiitis Vabariigi Valitsus heaks lapse õiguste tagamise strateegia³, mis seab eesmärgid ning meetmed aastani 2008, et riigis paremini täita ÜRO lapse õiguste konventsiooni. Strateegia eesmärgid ja tegevused on suunatud konkreetsete valdkondade praktilisele edendamisele, kirjeldatud on erinevate riiklike programmide raames tehtavaid tegevusi, mis avaldavad otsest mõju laste olukorra parandamisele vabariigis. Igaks aastaks koostatakse ministriumite (Sotsiaal-, Haridus- ja Teadus-, Justiits-, Sise-, Rahandus- ja Kultuuriministeerium) koostöös tegevuskava, milles määratletakse konkreetsete tegevused eesmärkide saavutamiseks, vastutajad, tähtajad ning finantsressursid.

Eesti Vabariigi lastekaitse seadus võeti vastu 1992. aastal. Lastekaitse seadus on liialt deklaratiivne ning ei ole ei lastekaitsetöötajatele ega ka teistele lastega tegelevatele spetsialistidele piisavalt tõhusaks töövahendiks. Puuduvad rakendusaktid. Lapse õiguste kaitse seadusandlik regulatsioon tervikuna vajab kompleksset ülevaatamist ning täiendamist.

2001. aasta novembris otsustas Riigikogu, et vajalik on välja töötada uus lastekaitse seadus. 2002. aastal otsustati, et uuele seadusele peab eelnema lapse õiguste tagamise strateegia koostamine. Nimetatud strateegia on nüüdseks Valitsuse poolt heaks kiidetud.

Alusmaterjalina⁴ kontseptsiooni koostamisel on kasutatud ka järgmisi dokumente:

- Eesti raport ÜRO lapse õiguste komiteele;
- MTÜ-de täiendav raport Eesti raporti juurde;
- ÜRO lapse õiguste komitee soovitusel Eestile;
- lastekaitse seaduse alusanalüüs;
- lastekaitsetöötajate seas läbi viidud küsitluse analüüs;
- kehtivad seadused.

2. KONTSEPTSIOONI EESMÄRK

Kontseptsiooni eesmärgiks on luua terviklik süsteem lapse õiguste kaitse korralduseks ning teha ettepanekud vajalike muudatuste tegemiseks lapse õigusi ja kaitset sätestavatesse ja reguleerivatesse seadustesse (nt perekonnaseadus). Üks võimalik meede eesmärgi saavutamiseks on koostada uus praktilist rakendust võimaldav lastekaitse seadus. Lastekaitse kontseptsioon ning sellele järgnev lastekaitse seadus täidavad eesmärki täpsustada ÜRO lapse õiguste konventsiooni nõudeid vastavalt Eesti kontekstile selgete ning üheselt mõistetavate juhistega.

Samuti on eesmärgiks ühtlustada üle-eestilist lastekaitsetöö praktikat, et oleks tagatud standarditele vastav ning kvaliteetne abi lapsele ja perele terves Eestis.

3. ÜLDPRINTSIIBID

Erialases kirjanduses eristatakse lastekaitset kahte peamist paradigmat – lapse päästmise mudel ning peresid toetav mudel. Esimese mudeli puhul keskendutakse peamiselt lapse eraldamisele ohtlikust keskkonnast ning vanemate õigustele pööratakse vähem tähelepanu. Teise mudeli puhul on rõhk pere toetamisel, et aidata perel toime tulla oma rolliga pakkuda lastele piisavalt head kasvukeskkonda. Eesti kontekstis võime öelda, et hetkel on meil sugemeid mõlemast lähenemisest, soovitavaks võib pidada järjest enam peresid toetava mudeli juurutamist.

Lisaks ÜRO lapse õiguste konventsioonis nimetatud põhimõtetele on käesolev kontseptsioon lähtunud neljast põhiprintsiibist, mis lastekaitse korraldamisel läbivad kõiki meetmeid ning tegevusi.

² RTII, 12.07.2001, 20, 109

³ Lapse õiguste tagamise strateegia on kättesaadav lastekaitse kontseptsiooni kodulehel www.sm.ee/lastekaitse

⁴ Alusmaterjalid (v.a seadused) on kättesaadavad lastekaitse kontseptsiooni kodulehel www.sm.ee/lastekaitse

Subsidiarsuse põhimõtte kohaselt peavad abi, otsustused ning vastutus olema inimesele võimalikult lähedal. Avalikke kohustusi täidavad üldjuhul eelistatavalt kodanikule kõige lähemal seisvad organid ning riigi roll peaks seisnema põhiliselt kohalike ning regionaalsete institutsioonide toetamises.

Teenuste astmelisuse (gatekeeping) puhul osutatakse indiviidile teenuseid vastavalt tema unikaalsetele vajadustele ning suunaga vähem sekkumist nõudvatelt tegevustelt sügavamalt sekkumist nõudvate tegevusteni. Nii näiteks tuleb enne lapse perest eraldamist pakkuda perele tuge ning toetavaid teenuseid. Lapse perest eraldamine on viimane võimalus ning tuleb kõne alla vaid siis, kui teised meetmed ei ole tulemusi andnud. Lisaks lapse huvidest lähtumisele on taolisel lähenemisel ka majanduslik aspekt – kallimaid (sageli institutsionaalseid) teenuseid rakendatakse ainult siis, kui eelnev abi pole tulemusi andnud.

Partnerlus peredega on põhimõte, mille järgi tuleb haarata pered kaasa oma probleemide lahendamisse, kuna pere ise on oma olukorra kõige parem ekspert. Mida enam võtab pere osa probleemile lahenduste väljatöötamisest, seda paremad on tulemused.

Juhtumikorraldus ning võrgustikutöö on meetodid, mis seavad keskmesse kliendi ning tema vajadused. Last ümbritsev võrgustik peab tegema efektiivset koostööd ühiste eesmärkide saavutamise nimel ning igal juhtumi eest vastutab spetsialist, kes juhtumi korraldamisel koordineerib kogu võrgustiku tööd.

4. PROBLEEMID NING LAHENDUSED

Probleemide ja lahenduste kirjeldus on üldjoontes üles ehitatud ÜRO lapse õiguste konventsiooni riigi aruannete koostamisel kasutatava kohustusliku formaadi jaotusele ning jaguneb teemade kaupa kuude alapeatükki, mis sisaldavad konventsiooni (lisa 2) järgmisi artikleid:

1. Lastekaitse süsteemi rakendamise üldmeetmed (artiklid 4, 42,44 paragrahv 6, artikkel 1, artiklid 2, 3, 6, 12);
2. Lapse inimõigused (artiklid 7, 8, 4, 5, 14, 16, 17, 37 (a));
3. Perekeskkond ja asendushooldus (artiklid 5, 18 (1-2), 9, 10, 11, 19, 20, 21, 27 (4), 39, 25);
4. Tervis ja heaolu (artiklid 6 (2, 23, 24), 26 (18, 27));
5. Haridus, vabaaja- ja kultuuritegevus (artiklid 28,29, 31);
6. Eriolukordades olevate laste kaitsemeetmed (artiklid 22, 30, 32, 33, 35, 38, 39, 37, 40).

4.1. LASTEKAITSE SÜSTEEMI RAKENDAMISE ÜLDMEETMED

4.1.1. Lastekaitse korralduse üldmeetmed

Muutmisvajaduse lähtekohad

Eesmärgiks on tagada senisest efektiivsem ÜRO lapse õiguste konventsiooni rakendamine ning läbipaistva ja toimiva süsteemi loomine, mis võimaldab teostada järelevalvet, koguda statistilist teavet, seda analüüsida laste õiguste tagamise ja laste kaitse eesmärgil.

Tänase olukorra puudus on koordineeriva ja nõuandva funktsiooni ebapiisavus, olemasoleva olukorra kohta ülevaate lünklikkus, järelevalve puudulikkus ning last ümbritseva võrgustiku vähene koostöö lapse probleemide lahendamisel.

Eestis puudub koordinatsioonimehhanism lastekaitsevaldkonna arendamisel ning lapse õiguste tagamisel. Seetõttu ei vaadelda ega lahendata komplekselt lapse õiguste kaitsega seonduvaid küsimusi, haldusalade vahel on lahutatud sotsiaal- ja haridusküsimused jne.

Ministeeriumidevahelist komiteed, mis tegeleks lastekaitsevaldkonna arendamise ja koordineerimisega ning lapse õiguste tagamise järelevalvega, ei ole loodud.

Lastekaitse seaduse kohaselt koordineerib riiklikku lastekaitset Sotsiaalministeerium. Koostöös teiste ministeeriumitega on arenguruumi. Tuleb ette olukordi, kus Sotsiaalministeeriumi koordineerivat funktsiooni tõlgendatakse teiste ministeeriumite poolt kohustusena ära teha kogu lastesse puutuv töö. Samas muutub laste teema ning koostöö lastele suunatud meetmete osas järjest tihedamaks. Koostöö ministeeriumite vahel võiks aga olla senisest paremini reguleeritud.

Kõik õigusaktid, mis puudutavad ka lapsi, peavad olema läbi vaadatud ilma ühegi erandita LÕK artikli 3 (lapse huvide esikohale seadmine) põhimõtetest lähtudes. Käesoleval ajal selline nõue puudub, mis võimaldab tekkida olukorral, kus lapse huvide esikohale seadmine õigusloomes pole tagatud.

Riigi tasandil on iga-aastase ülevaate andmine laste õiguste tagamise kohta osaliselt tagatud lapse õiguste tagamise strateegia tegevuskavade aruandega Vabariigi Valitsusele. Ülevaate riigikogule laste olukorra kohta anti 2004. aasta jaanuaris eraldi istungil. Taolise erakorralise tähtsusega riikliku küsimuse arutelu pole aga regulaarse aruandmismehhanismina ning valdkonna arendusmehhanismina sätestatud. Kohalikul tasandil on volikogudele lasteteemalise ülevaate andmine lünklik ning selle tulemusena ei pruugi kohaliku omavalitsuse volikogudel olla ettekujutust lastekaitse arenguvajadustest.

Ka statistiline ülevaade Eesti laste olukorrast pole piisav otsuste tegemiseks ning riiklike aruannete esitamiseks rahvusvahelistele organisatsioonidele. Näitena võib tuua väärkoheldud laste teema, mille kohta terviklik ülevaade praktiliselt puudub. Oluline on tõhustada ministeeriumite ja muude institutsioonide vahelise tegevuse koordinatsiooni, hindamaks lastega seotud teemade, meetmete ja tegevuste olukorda. Erinevate ministeeriumide, aga ka muude institutsioonide ja asutuste vaheline koostöö, kelle haldusala või tegevus ühel või teisel moel lapsi või lastekaitset puudutab, vajab selgeid raame ning ühest arusaama infovahetusest. Vajalik on, et institutsioonid, kes oma tegevustes laste ja lastekaitsega kokku puutuvad, pööraksid tähelepanu enda haldusalast lähtuva informatsiooni kvaliteetsele kogumisele ja vahetamisele teiste institutsioonidega. Vaid ühise koostöö tulemusena on võimalik saada kvaliteetseid andmeid ja statistikat ning hinnata laste ja lastekaitse olukorda tervikuna.

Sotsiaalhoolekande seaduse kohaselt teostab kontrolli maakonnas osutatavate sotsiaalteenuste ja muu abi üle maavanem. Täna on kontroll väga puudulik, osaliselt selgete protseduuride ja kvaliteedinõuete puudumise tõttu. Kohaliku omavalitsuse otsuste üle lapse elu korraldamisel praktiliselt kontrolli aga puudub. Samuti puudub pidev järelevalve lasteasutusse paigutatud lastele osutatavate teenuste ja nende vastavuse üle lapse vajadustele. Teatud otsuste põhjendatusele annab hinnangu kohus. Õiguskantsler teostab järelevalvet seadusandliku ja täidesaatva riigivõimu ning kohaliku omavalitsuse õigustloovate aktide Eesti Vabariigi põhiseadusele ja seadustele vastavuse üle.

Osutatava abi kvaliteedi küsimuse juurde kuulub lahutamatuult lastega töötavate inimeste hulga ja kvalifikatsiooni küsimus. 2003. aastal töötas Eestis 139 lastekaitseametnikku, neist 91 olid erialase ettevalmistusega. Omavalitsustes, kus eraldi lastekaitseametnikku ei ole, täidab lastekaitsetöötaja funktsioone tavaliselt sotsiaalnõunik. Statistikaameti andmetel oli 2003. aastal Eestis ca 289000 last. Keskmiselt on Eestis iga lastekaitsetöötaja kohta 2079 last. Erinevatel aruteludel valdkonna spetsialistidega ning lastekaitsetööd tegevate inimeste seas läbi viidud küsitluse põhjal võib pidada optimaalseks suhet 1:1000.

Tänane lastekaitse seadus ütleb, et sotsiaaltalitusel peavad lastekaitsetööd tegema vastava erialase ettevalmistusega ja selleks tööks sobivad inimesed. See pole aga piisavalt täpne. Vajadus on täpsemalt reguleerida, kes tohib lastega töötada. Samuti ei ole tänases seadustes ja meetodilistes juhistes piisavalt hästi lahti kirjutatud kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötaja tööülesanded.

Võrgustikutöö (spetsialistide ja ametnike koostöö) lapse probleemide lahendamiseks toimib täna erinevates kohtades erisuguselt. Peamiselt toetatakse koostöös isiklikele suhetele. Kuigi ei saa

alahinnata positiivsete isikutevaheliste suhete vajalikkust, ei saa kogu võrgustikutööd sellele üles ehitada. Nii võib praktikas tekkida olukord, kus lapse probleeme ei lahendata komplekselt ja lapse huvidest lähtuvalt, vaid pigem ametkondadekeskselt.

Samuti vajab parendamist lastekaitsega seotud tegevuste dokumenteerimine/fikseerimine, aitamaks hinnata lastekaitse olukorda ja rakendatud meetmete tõhusust ning edaspidiseid tegevusi ja poliitikaid teadmistepõhiselt kavandada.

Ettepanekud

Koordineeriva ning nõuandva funktsiooni paremaks tagamiseks ja parema ülevaate saamiseks laste olukorra kohta riigis:

1) Luua kõrgetasemeline nõukogu, mille üheks ülesandeks oleks ülevaate omamine olemasolevast olukorrast ja kogu valdkonnas tehtava töö koordineerimine. Nõukogu peab nõustama Riigikogu ja vajadusel valitsust ning andma ekspertarvamusi seaduseelnõude kohta. Selle nõukogu liikmeteks peaksid olema sotsiaal-, kultuuri- ja haridussüsteemi, politsei, prokuratuuri ja kohtute ning kohalike omavalitsuste ja ühiskondlike organisatsioonide esindajad, kes on spetsialiseerunud oma igapäevatöös lastega seotud probleemide lahendamisele. Nõukogu peaks muuhulgas koordineerima ka ametkondade andmekogumise ja -vahetamise tööd.

2) Muuta regulaarseks iga-aastane laste-teemaline Riigikogu eriistung.

3) Sätestada nõue, mille kohaselt kohaliku omavalitsuse sotsiaaltalitus esitab iga aasta kohta volikogule ülevaate omavalitsusüksuse territooriumil elavate laste õiguste tagamise olukorrast ning teeb ettepanekud lapse õiguste täitmise olukorra parendamiseks kohalikus omavalitsuses. Esitatud andmete ja ettepanekutega arvestatakse kohaliku omavalitsuse arengukavade koostamisel või muutmisel ning kaasajastamisel.

4) Sotsiaalinfo süsteemi arendamisel kujundada uus lahendus selliselt, et see võimaldaks saada, vahetada ning analüüsida infot laste sotsiaaltöötaja huviorbiiti sattumise põhjuste ning rakendatud meetmete tulemuslikkuse osas.

5) Kaasata rohkem kõrgkoolide lõpetajaid ja teadureid laste õiguste kaitse valdkonna uurimisse. Selleks sõlmida ülikoolidega koostöölepingud. Kaaluda võimalust sisse viia temaatilised uurimisgrandid.

Lapse õiguste kaitsmisel tehtava töö kvaliteedi ning järelvalve tagamiseks:

1) Tõsta võimuorganites töötavate inimeste (sh kohtunike ja politseinike), tervishoiu- ja hoolekandeametite töötajate, õpetajate jt elukutsete esindajate teadlikkust lapse õigustest. Selleks muuta kohustuslikuks lapse õigustega seonduvate teemade käsitlemine eri haridustasemetel ja täiendkoolituse õppekavades.

2) Kehtestada optimaalne laste arv lastekaitsetöötaja kohta suhtes 1000:1.

3) Kehtestada lastekaitseametniku erialase haridusena sotsiaaltöölane kõrgharidus. Üleminekuperioodi jooksul võib erialase ettevalmistusena käsitleda ka muud eriharidust koos erialase töökogemuse ning täiendõppega. Üleminekuperioodi pikkus ja ülemineku viis kehtestada seadusega.

4) Lastekaitsetöötaja tööaja sisse arvestada aeg supervisiooniks/kovisiooniks.

5) Kõigile lastega töötavatele spetsialistidele kehtestada tööks sobilikkuse nõuded, välistades sh tahtlikult toime pandud kriminaalkorras karistatuse raskemad juhud. Seadustada lastega töötavate inimeste tausta kontrollimine, et vältida ebasobivate ja ebaausate inimeste töötamist lastega.

6) Laste probleemide käsitlemiseks kohalikul tasandil luua omavalitsustes pädevatest esindajatest koosnevad laste hoolekande komisjonid, mille ülesandeks on toetada lastekaitsetöötajat, hinnata,

kas konkreetse lapse juhtumi puhul on rakendatud peret toetavaid meetmeid ning otsustada, kas juhtum antakse kohtusse lapse eraldamiseks perekonnast.

7) Kõikidelt hoolekandeteenuseid osutavatel isikutel on nõutav organisatsioonisisene kvaliteedisüsteemi, kaebuste ja vaidluste lahendamise kord, klientidelt tagasiside kogumise meetodite olemasolu ning aruandekohustus, mis on kriteeriumideks tegevusloa andmisel.

8) Lapsel ning perel peab olema võimalus pöörduda sõltumatu osapoole poole, tänases skeemis võiks üksikküsimuste lahendamisega tegeleda maavalitsus. Kirjeldada täpsemalt üksikküsimuste kontrollimise ning ettekirjutuste tegemise mehhanismi.

9) Õiguskantsleri ametkonnas luua järelevalveüksus laste õiguste tagamise ja kaitse valdkonnas, viia õiguskantsleri seadusesse sisse laste õiguste kaitsele suunatud sätted, mis tagaksid õiguskantslerile selgema ja konkreetsema seadusliku mandaadi.

Juhtumikorralduse meetodika juurutamiseks ning võrgustikutöö parendamiseks lastega tehtavas töös:

1) Kehtestada uue lastekaitse seaduse rakendusaktina nõuded juhtumi lahendamise protseduuridele, juhtumi dokumenteerimisele ning lapse juhtumiplaani koostamisele (k.a asendushooldusel viibivad lapsed) ja selle regulaarsele hindamisele. Ühtlasi viia läbi vastav koolitus.

2) Kirjeldada lastekaitse seaduses täpsemalt kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötaja tööülesandeid ning lisada soovituslik ametijuhend, mille kohalikud omavalitsused saavad võtta aluseks ametijuhendi kehtestamisel. Koostada näidisametijuhendid haridus- ja tervishoiuasutustes lastega töötavatele sotsiaaltöötajatele.

3) Sätestada lastekaitsetöötaja vastutus juhtumikorraldajana, kui lapsega tegelevate spetsialistide võrgustikus pole kokku lepitud teisiti.

4) Selgemalt lahti kirjutada abivajavast lapsest teavitamise kohustus, viia läbi teavituskampaaniaid ning ühtlasi viia sisse sanktsioonid kohustuse mittetäitmise eest.

5) Viia sisse elukoha registreerimise kohustus.

4.1.2. Laps ja meedia

Muutmisvajaduse lähtekohad

Viimastel aastatel on Eesti meedias sagenenud lastega seotud negatiivse kontekstiga juhtumite kajastamine, milles võib näha rikkumisi nii meedia-eetilisest seisukohast kui vastuollu minemist laste õiguste ja huvidega ning seadustega. Eesti meediaväljaannetes pole sageli tagatud lapse igakülgne füüsiline ja vaimne, aga eelkõige emotsionaalne turvalisus – selle peamise näitena võib välja tuua laste identifitseerimise võimalikkuse ajakirjanduses. Laps on meedias objekt, keda sageli kasutatakse ära vahendina ärilistel eesmärkidel suurendamiseks meediaväljaande populaarsust ning müügiedu. Lapsega tegelevad inimesed – lapsevanem, õpetaja, klassijuhataja, politsei, lastepsühhiaater – ei ole sageli teadlikud andmete ja oma arvamuse avaldamise võimalikest tagajärgedest ning tihti moonutatakse arvamuses avaldatut. Seetõttu ei suuda lapse probleemidega kokku puutuvad lähedased isikud ja spetsialistid sageli tagada lapsele igakülgset kaitset ja turvalisust.

Karistusseadustiku § 177 käsitleb alaealise kasutamist pornograafilise teose valmistamisel, mille lõike 1 kohaselt noorema kui 18-aastase isiku kasutamise eest modellina või näitlejana pornograafilise või erootilise pildi, filmi või muu teose valmistamiseks on ette nähtud rahaline karistus või kuni üheaastane vangistus. Sama seadustiku § 178 käsitleb lapsporno valmistamist ja selle võimaldamist. Sanktsioon on sama, mis § 177 järgi, kuid siin käsitleb seaduseandja lapsena alla 14-aastast isikut.

Vägivalda ja julmust propageerivate filmide ja dokumentaalsarjade näitamine televisioonis on sagenenud. Diktor ei teata alati saate alguses, et järgnevat ei ole alaealistel soovitatav vaadata.

Eratelevisiooni kanalites avaldatav erootilisele tegevusele kutsuv reklaam tekitab laste seas huvi pakutud numbritele helistamise vastu ning kujundab ühiskonnas soosivaid väärtushinnanguid prostitutsiooni suhtes.

Internet on kujunenud meediakanaliks, mille puhul on lapsevanemal või eeskostjal äärmiselt keeruline olla teadlik lapse poolt hangitava või juhuslikult saadava informatsiooni osas. See tingib asjaolu, et lapsega tegelev isik on osalt võimetu kandma vastutust lapsele tasakaalustatud infokeskkonna tagamise eest.

Lastele suunatud turundustegevus lähtub eelkõige turundajate huvidest, mis mõnede turundusmeetmete osas põhjustab vastuolu lapse huvides parimate lahendustega. Lastele suunatud müügiedenduskampaaniates ja tarbijamängudes on põhirõhk toote tarbimiselt viidud tootevälisele lisaväärtusele, mis põhjustab vaeleusaamu vajadustest ning nii toodete kui ka raha väärtusest. Võimalus manipuleerida lastega ja laste kaudu ka nende vanemate või eeskostjatega loob lastele väärmaailmapildi, kus taolised võtted on ühiskonna poolt aktsepteeritavad. Kehtivas reklaamiseaduses on küll sätestatud, et lastele suunatud reklaamis ei tohi ära kasutada laste loomulikku kergeusklikkust ja kogemuste puudust (§ 9), kuid taoliste turundusvõtete puhul just neid lapse omadusi ära kasutataksegi.

Lastel on kokkupuude ka nende reklaamidega, mis ei ole neile otseselt suunatud. Nii pole paljud täiskasvanutele suunatud reklaamid lastele sobivad ega taga neile tasakaalustatud kasvukeskkonda. Paljud reklaamid demonstreerivad ebavõrdsust süvendavaid staatilisi soorolle, propageerivad ebatervislikku eluviisi ning toitumist, nihestavad ühiskonnas hinnatud väärtusi. Lapsed pole küpsed mõistmaks ja tõlgendamaks kunstiliste väljendusvahendite abil vormistatud ambivalentseid sõnumeid. Lapsevanemal on vähe võimalusi piirata lapse kokkupuuteid talle sobimatu reklaamiga.

Ühiskonnale näidatakse, et probleemid on suured, kuid nende lahendamine pole kas efektiivne või puudub hoopis. Ainult uudise tasemel sündmuste kajastamine lihtsustab enamasti lastega seotud konflikte ning fookusest jäävad välja küsimused, kuidas oleks võimalik probleemidele leida lahendusi. Pigem tuleb kajastada meedias rohkem üldiseid lapse heaolu ja turvalisusega seotud teemavaldkondi tõstatamaks viimased avalikuks agendaks. Samuti on vajalik tutvustada laiemalt lastele suunatud teenuseid ja tegevusi.

Põlvkondadevahelised erinevused meedia kasutamisel ning mõtestamisel on kahetsusväärset suured. Sageli puudub lapsevanemal või eeskostjal ülevaade lapse meediatarbimise osas (seda eriti interneti puhul), samuti pole täiskasvanud alati pädevad kasutama, selgitama meedianähtusi. Vastutus lapse kasvatamise ning harimise eest lasub küll täiskasvanutel, kuid viimase aja arengud meediavallas ei võimalda neil seda vastutust piisavalt tõhusalt kanda.

Ettepanekud

- 1) Vajalik on ajakirjanike koolitus vältimaks lapse kahjustamist meedias. Täiendada ülikoolides vastavaid õppekavasid lapse õiguste ja meedia käsitlemisega.
- 2) Lapse hoolekandenasutusse või hooldusperekonda paigutamisel määrata sõlmitavas lepingus kindlaks, kes esindab last meediaga suhtlemisel. Kui lepingus vastavat punkti pole, esindab last tema seaduslik esindaja.
- 3) Viia sisse muudatus pornograafilise sisuga ja vägivalda või julmust propageerivate teoste leviku reguleerimise seadusesse, mille kohaselt vägivalda või julmuse propageerimise defineerimisel ei eeldataks eesmärki levitada inimeste hulgas vägivaldset või julma käitumist.
- 4) Karmistada karistust karistusseadustiku § 177 ja 178 (alaealise kasutamine pornograafilise teose valmistamisel ning lapsporno valmistamine ja selle võimaldamine) rikkumise eest ning käsitleda ka § 178 lapsena alla 18-aastast isikut.

- 5) Kultuuriministeeriumil koos Ringhäälingu Nõukoguga toetada ning soodustada meediakanalite ning eneseregulatsiooni mehhanismi toimimist eesmärgiga kaitsta alaealist vägivaldse või pornograafilise materjali eest.
- 6) Erootilisele tegevusele kutsuv telefoniliini reklaam keelustada nii avalik-õiguslikus kui eratelevisioonis ja raadios.
- 7) Kaaluda ettepanekut otseselt lastele suunatud tarbijamängude keelustamiseks.
- 8) Haridusministeeriumil vaadata üle meediahariduse tõhustamise võimalused nii laste kui ka täiskasvanute (õpetajad) osas. Meediaharidus läbiva õppeainena on liiga sõltuv üksikute õpetajate pädevusest ning puudub kontroll selle aine tegeliku tulemuslikkuse osas.
- 9) Kaaluda võimalust viia sisse nõue hinnata kõikide reklaamide mõju ja sobilikkust lastele tagamaks neile võimalikult tasakaalustatud ja ühiskondlike põhiväärtustega mitte vastuolus olevat infokeskkonda. Viia läbi regulaarseid selleteemalisi uuringuid.
- 10) Soodustamiseks laste huvides parimate vastukaaluliste meediavalikute hulka:
 - Suurendada laste omasaadete hulka televisioonikanalites, raadioprogrammides ning kirjutavas meedias. Selleks kaaluda ettepanekut kehtestada ringhäälinguloa andmise tingimusena nõue teatud protsendi ulatuses lastesaateid (sh omasaateid) näidata;
 - Soodustada lastele mõeldud trükimeedia (ajalehed, ajakirjad, raamatud jmt) mahu ja valikute, samuti kättesaadavuse kasvu;
 - Soodustada eraldi lastele mõeldud omakeelsete internetiportaalide loomist, mille sisu on nii hariduslik, kasvatuslik kui ka meelelahutuslik ning võimalusel seotud ka õppekavadega.

4.2. LAPSE INIMÕIGUSED

4.2.1 Kodakondsuse küsimused

Muutmisvajaduse lähtekohad

Kodakondsuse seadus käsitleb lastena üksnes alla 15-aastaseid isikuid ning annab neile võimaluse saada Eesti kodakondsus lihtsustatud korras, st ilma keeleoskuse ja seaduste tundmise eksameid sooritamata. Samas on tsiviilseadustiku üldosa seaduse mõistes lapsed ka isikud vanuses 15 kuni 18 aastat. Rahvusvahelised struktuurid, ka ÜRO lapse õiguste komitee on korduvalt pööranud tähelepanu sellele, et on vaja vähendada kodakondsuseta laste arvu.

Ettepanekud

- 1) Teha ettepanek kaaluda kodakondsuse seaduse muutmise otstarbekust eelnevast tulenevalt ning käsitleda kodakondsuse seaduses lastena alla 18-aastaseid isikuid.
- 2) Kodakondsuse seadus näeb ette lastele lihtsustatud tingimused Eesti kodakondsuse omandamiseks, tõhustada tuleb lastevanemate ja teiste seaduslike esindajate tegevust lastele kodakondsuse taotlemisel.
- 3) Täiendada tuleb välismaalaste seadust, et tagada põhjendatud taotluse korral lastele alalise elamisloa andmine.
- 4) Täiendada kodakondsuse seadust, et tagada 15-17-aastastele lastele Eesti kodakondsuse saamine ka siis, kui nad on kriminaalkorras karistatud, kuid elavad ja on elanud kogu elu Eestis ning vähemalt üks vanem on Eesti Vabariigi kodanik.

4.2.2. Lapse liikumisvabadus

Muutmisvajaduse lähtekohad

Kehtivad seadused ei tee takistusi alaealisele riigipiiri ületamiseks ühe vanemaga, võõra saatjaga või üksinda. Täna ei kontrollita piiril, kuhu ja kellega laps läheb. Samuti puudub kontroll ja reageerimismehhanism riiki sisenevate alaealiste osas. Sellise olukorra tulemusena võivad alaealised sattuda inimkaubanduse või lapseröövi ohvriks ja sattuda abitusse olukorda võõras riigis.

Praegune lastekaitse seadus sätestab küll alla 16-aastasele lapsele täiskasvanud saatjata liikumise piirangud avalikes kohtades, kuid puudub võimalus sanktsioonideks, kui taolisest piirangust on üle astunud.

Ettepanekud

- 1) Tõhustada alaealiste kontrollimise võimalusi riigipiiri ületamisel ning viia piirivalveametnikele läbi täiendkoolitusi tõstmaks teadmisi alaealiste erivajaduste valdkonnas vajadusel piiril vestluse läbi viimiseks või piiriületuse tõkestamiseks.
- 2) Muuta kohustuslikuks alaealise riigipiiri ületaja vanemal või eestkostjal varustada alaealine vastava nõusolekuga, mille olemasolu piirivalveametnik saab kontrollida.
- 3) Alaealise üksi või eestkostjaga riigipiiri ületamisel peab piirikontrolli teostaval ametnikul olema võimalus veenduda alaealise vanema või eestkostja nõusolekus piiriületamiseks ning vajadusel võimalus kontakteeruda vanemaga.
- 4) Kuna lastekaitse seadus on alla 16-aastase alaealise liikumisvabaduse piiranud kindlatel kellaaegadel lähtuvalt lapse arengu iseärasustest, siis jätta vastav paragrahv ka uude seadusesse. Alaealise liikumisvabaduse piiramiseks ei tohi jätta täiendavaid võimalusi kohalikele omavalitsustele, piiramine saab toimuda ainult seaduse alusel.
- 5) Alaealine ei tohi õhtutundidel ilma täiskasvanud saatjata viibida ööklubides, baarides, restoranides, kus müüakse alkoholi kohapeal tarbimiseks (nt alates 22.00-st). Saatja peab vajadusel suutma tõendada, et ta on täisealine. Vastavatel asutustel oleks siis ka kohustus teatised piirangute kohta nähtavasse kohta üles panna.
- 6) Kaaluda variante vanemale sanktsioonide kohaldamiseks võimaluste loomiseks (nt trahv, sundkoolitus), kui tema alla 16-aastane laps liigub ilma täiskasvanud saatjata eelmises punktis nimetatud kohtades ja ajal.

4.3. PEREKESKKOND JA ASENDUSHOOLDUS⁵

Muutmisvajaduse lähtekohad

Olemasolevates seadustes pole piisavalt reguleeritud lapse-vanema suhte toetamine ja säilitamine toetavate sotsiaalteenuste kaudu, perest eemal elava lapse suhte säilitamine vanematega ning vanemate kaasamine kasvatus- ja otsustusprotsessidesse, vanemate vahel lapse kasvatamise õiguste ja kohustuste jagamine lahuselu korral. Kuigi seadused võimaldavad lapse perekonnast eraldamist vanema nõusolekul, ei ole taolist võimalust seadustes lahti kirjutatud ning kohalik omavalitsus ei pruugi olla teadlik taolisest võimalusest. Täpsustada tuleb vanemate rolli ja protseduurireegleid lapsele hoolekandeteenuste osutamisel juhul, kui laps ei ela kodus.

Lapsendamise regulatsioon on ebapiisav, Haagi lapsendamise konventsiooni ei ole võimalik täies ulatuses rakendada, konventsiooni nõuded eeldavad siseriiklikku regulatsiooni rahvusvahelise

⁵ Asendushoolduses planeeritavaid muudatusi kajastab põhjalikumalt Vabariigi Valitsuse poolt heaks kiidetud hoolekande kontseptsioon. Siinkohal ei korda lastekaitse kontseptsioon hoolekandekontseptsioonis sätestatud, kui ei lisandu uusi nüansse. Peretoetuste teemal kavandatavaid muudatusi kirjeldab peretoetuste kontseptsioon.

lapsendamisalase koostöö alustamiseks ning selgeid protseduureegleid. Lapsendamise regulatsioon tervikuna ei anna õigust lapsendajate tausta kontrollimiseks, kohustust bioloogilist vanemat nõustada lapsendamiseks nõusoleku andmisel, juhiseid lapsendamise saladuse hoidmiseks ja täiskasvanud lapsendatu informeerimiseks bioloogilistest vanematest.

Vanemate võrdne osalus lapse kasvatamisel ei ole tagatud. Sagedased on juhtumid, kus üks vanematest (tavaliselt isa) hoiab kõrvale lapsele elatise maksmisest või ei suuda seda maksta.

Kohalike omavalitsuste võimekus tagada oma inimestele eluase, on madal. See tingib olukorra, kus lastega perekonnad jäävad peavarjuta ning hoolekandeesutusest ellu astuvale lapsele ei suudeta õigeaegselt elamispinda tagada.

Ettepanekud

- 1) Arendada kohaliku omavalitsuse ja riigi koostöös nõustamisteenuseid pere toetamiseks, sh lähedase pereliikme kaotanud laste rehabilitatsiooni- ja tugiteenused. Piirkondlike nõustamis- ja rehabilitatsioonikeskuste baasil muuta nõustamisteenus kättesaadavaks kõigile peredele.
- 2) Töötada välja lahendus peredele lapse kasvatamise oskuste ja sotsiaalsete oskuste õpetamiseks, sh kohustuslikud koolitused vanematele, kes ei tule toime laste kasvatamisega.
- 3) Täiendada kooliprogrammi, suurendades sotsiaalsete oskuste õpetamist koolis. Samal ajal tuleb tähelepanu pöörata, et laste koormus ei suureneks.
- 4) Kirjeldada hoolekandeteenusena lepitusteenust ning tugiisikuteenust (sh tugiisikuteenust laste hoolekandeesutuses viibivale lapsele) ja reguleerida teenuse kättesaadavuse tagamine.
- 5) Töötada välja ning võtta kasutusele lapse vajadustest lähtuva ülalpidamiskulude arvutamise meetodika vanematevahelise ülalpidamiskohustuse jagamise puhul ja kohtus lapsele elatise väljamõistmisel ning lapse paigutamisel asendushooldusele.
- 6) Kaaluda võimalusi luua riigi poolt rahastatav üksus, mis maksaks välja elatissummad neile lastele, kelle vanem ei täida ülalpidamiskohustust (nn elatISRaha fond) ning nõuaks väljamakstud summad hiljem elatisevõlgnikelt tagasi. Seejuures analüüsida nn elatISRaha fondi tegevuseks vajalikke kulutusi ja hinnata eelkirjeldatud regressiskeemi toimimise eeldatavat edukust Eestis. Fondi eesmärk oleks tagada lapse majanduslik kindlustatus samasuguses ulatuses nagu ülalpidamiskohustuse täitmisel vanema poolt.
- 7) Tagada lähenemiskeelu laiaulatuslikum rakendamine.
- 8) Täpsustada seadusest tulenevaid vanema õiguste ja kohustuste jaotamise aluseid vanemate lahuselu korral. Soodustada vanemate poolt (kohtuväliste) kokkulepete sõlmimist ühiste laste hooldamise ja kasvatamise küsimustes, muuhulgas asjakohaste lepinguvormide jm abimaterjalide väljatöötamise ja kättesaadavaks tegemise, samuti asjatundliku vahendaja (sotsiaaltöötaja) abi pakkumise teel.
- 9) Töötada välja perekonnaseaduse juurde meetodilised juhendid ja abimaterjalid lastekaitse- ja sotsiaaltöötajatele eesmärgiga hõlbustada lapse perekonnast eraldamise vajalikkuse üle otsustamist ning selgitada adekvaatseid käitumisviise sellistel puhkudel.
- 10) Reguleerida vanema nõusolekul lapse perest eraldamine, et kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajal oleks võimalik kokkuleppeliselt perega, samas seadustega kooskõlas, eraldada laps ajutiselt perest ning samal ajal teha koostööd perega olukorra parandamiseks ja lapse koju pöördumise võimaldamiseks.
- 11) Töötada välja perekonnaseaduse lapsendamise teemaline rakendusakt.
- 12) Kaaluda olemasoleva Eesti elamumajanduse arengukava aastateks 2003-2008 munitsipaal-üürielamufondi suurendamise meetme raames toetust vajavate sihtrühmade laiendamist ka hoolekandeesutustest ellu astuvate laste osas.

4.4. TERVIS JA HEAOLU

4.4.1. Laste vaimne ja füüsiline tervis

Muutmisvajaduse lähtekohad

Probleemiks on hoolekandeesutustes olevate laste pikaajaline ravi. Ägeda haiguse korral ei ole hospitaliseerimisega probleeme, kuid pikaajalist rehabilitatsiooni või hooldusravi vajavate lastele abi saamine on keeruline. Üldjuhul toimub selliste laste hooldamine kodus, kuid lastekodus elavaid lapsi üritatakse sageli hospitaliseerida.

Sünnieelse diagnostika käigus avastatud pärilike kromosoomhaiguste korral vajaksid lapsevanemad rohkem professionaalset nõustamist, et teha informeeritud ja õige valik.

Alla 7-aastaste laste tervisekontroll toimub vastavalt kuni 7-aastaste laste profülaktilise jälgimise juhendile. Juhendi järgimine tagab selle, et laste tervise- ning ka sotsiaalsed probleemid saaksid avastatud võimalikult varajases staadiumis ning laps saaks võimalikult kiiresti vajalikku abi. Hetkel on küll olemas juhend, kuid puudub kontroll selle üle, milline hulk lapsi saab juhendile vastavat jälgimist.

Paikkonna tasandil tuleb soodustada imikute rinnapiimaga toitmiseks toetavat keskkonda ning kujundada rinnaga toitmiseks positiivset ühiskondlikku suhtumist.

Erikoolide meditsiinilisel teenindamisel esineb kohati suuri probleeme. Täna on kõige teravamad probleemid Orissaare Internaatkooliga, mis on sanatoorne kool psüühikahäiretega lastele, kuid kus psühhiaatriline/psühholoogiline abi lastele pole piisav.

Koostamisel on koolitervise korralduse kontseptsioon, mis aitab korrastada kooli tervisesüsteemi. Lasteaedades selline süsteemne lähenemine hetkel puudub, kuigi lapse tervise arengu toetamine peab algama võimalikult vara.

Ettepanekud

1) Arendada välja laste hoolekandeesutustes elavate laste rehabilitatsiooni ja hooldusravi süsteem. Parim lahendus lapsele oleks see, et loodaks vastavad hooldusvõimalused hoolekandeesutustes, mis omakorda eeldab personali vastavat väljaõpet. Laste hoolekandeesutuste personali koolitusele lisada lapse koduse ravi moodul. Asutuses, kus on rohkem haigeid või puudega lapsi, võib osutada vajalikuks õe või hooldusõe ööpäevaringne viibimine hoolekandeesutuses.

2) Seadustada poolsuletud režiimiga teenuste (tervishoiu-, hoolekande- ja haridusteenuste) osutamine käitumisprobleemidega lastele kui üks rehabilitatsiooniteenuse osutamise viise. Kirjeldada rehabilitatsiooniteenust erinevatele sihtgruppidele.

3) Tagada sünnieelse diagnostika käigus avastatud pärilike kromosoomhaiguste korral lapsevanemate nõustamine pädeva nõustamismeeskonna poolt. Kuna Haigekassa ennetusprogrammide raames toimub "Pärilike haiguste ennetamise projekt 2003-2007", siis oleks otstarbekas nõustamine liita nimetatud projektiga.

4) Väikelaste tervisekontrolliga seonduva probleemi ulatusest ülevaate saamiseks analüüsida, milline on erinevates piirkondades ja vanusrühmades regulaarselt profülaktilise ülevaate läbinud laste osakaal. See aitaks välja selgitada probleemsed piirkonnad ja vajadusel probleemsed perearsti praksised, kus perearst (-õde) ei ole piisavalt tegelenud lapsevanemate teavitamisega. Vajadusel on võimalik läbi viia audit, et välja selgitada kitsaskohad, millele tuleks tähelepanu pöörata. Hetkel väljatöötamisel olev perearstide kvaliteediboonus võiks ühe kriteeriumina arvesse võtta laste tervisekontrolli kvaliteetset teostamist. Kaaluda seni eelkooliealiste laste tervisekontrolli soovitusliku juhendi muutmist kohustuslikuks.

5) Sätestada perearstile kohustus teavitada sotsiaaltöötajaid, kui tema nimekirjas olev pere ei ole käinud imikuga perearsti juures ning ka õde pole koduvisiidil lapsi näinud.

- 6) Arendada kohaliku omavalitsuse võimekust laste tervisele suunatud tugiteenuste korraldamiseks, eelkõige rinnapiimaga toitmiseks vajaliku keskkonna loomiseks ja imetamise nõustamise tugigruppide tegevuse toetamiseks.
- 7) Teha Haridus- ja Teadusministeeriumile ettepanek koostöös Sotsiaalministeeriumiga töötada välja toimiv ja laste vajadustest lähtuv meditsiinilise abi skeem erikoolides viibivatele lastele.
- 8) Laiendada koolitervise süsteemi põhimõtted ka lasteaedadele.
- 9) Viia sisse praktika, et lapsele kehalise kasvatuses tunnist vabastust kirjutav arst kirjutab ühtlasi tõendile, milline võiks olla konkreetse lapse puhul temale sobiv füüsilise aktiivsuse vorm.

4.4.2. Laste heaolu

Muutmisvajaduse lähtekohad

Laste vaesusrisk on kõrge, vaesuses elavate laste osakaal on kõrgem vaesuses elavate leibkondade või indiviidide osakaalust. Peretoetuste osatähtsus SKP-s väheneb aasta-aastalt, seega lapsed ei saa osa ühiskonna majanduskasvust. 2002. aasta andmete kohaselt oli vaesusriskis või vaesuses 47,8% lastest – allpool vaesuspiiri elas 33,7%, sh süvavaesuses 20,3% ning vaesusriskis oli 14,1% lastest.

Riiklik poliitika ei arvesta peretüüpide muutumisega ning alternatiivsete perevormide üha laieneva levikuga ühiskonnas. Poliitiliselt on eelistatud kahe vanemaga abielul põhinevad perekonnad. Vabaabielul põhinevad pered ja üksikvanema pered jäävad ilma mõnedest riigipoolsetest toetustest või soodustustest, mida saavad registreeritud abielul põhinevad pered. Arvestades, et väljaspool abielu sünnib rohkem lapsi kui abielust, ei puuduta see probleem vaid marginaalset osa ühiskonnast ja lastest. 2001. aastal sündis abielust 5528 last ning väljaspool abielu 7010 last, kusjuures 2/3 esimestest lastest sündis väljaspool abielu. Vabaabielust sündinud lapse vanemad ei saa esitada ühist tuludeklaratsiooni, kus on arvesse võetud kahe isiku tulumaksuvaba miinimum. Lapse sünni puhul üks vanematest reeglina ajutiselt ei tööta ning perel jääb saamata rahaline soodustus. Sarnane soodustus jääb saamata ka üksikvanemaga perel. Ühest perevormist sündinud lapsed on eelistatud teiste ees. Maksusoodustus alates kolmandast lapsest soosib kahe vanemaga perekondi. Üksi kahte last kasvatavale vanemale maksusoodustus ei laiene.

18. eluaastani on lapsed vanemate eestkostel, lapsetoetused makstakse vanemale. On juhtumeid, kus lapsetoetust ei kasutata lapse arenguvajadusteks kas toimetulekuoskuste puudumise või kuritahtlikkuse tõttu.

Enamikus KOV-des puudub pereabilise ja/või tugiisiku teenus, mille abil võimaldada perele abi igapäevaelu korraldamisel (muuhulgas pere eelarve koostamisel ja jälgimisel).

Üksikvanema lapse toetuse saajate arv kasvab pidevalt. 2002. aastal oli Eestis 27958 üksikvanemaga last, 2003. aastal 28432 last. 2005. aastaks prognoositakse üksikvanemaga laste arvu tõusu 29000 lapseni. Puudulik on mehhanism üksikvanema staatuse lõpetamiseks. On olukordi, kus vanem saab nii riigipoolset üksikvanema lapse toetust kui elatist eemal elavalt vanemalt. Üksikemad taotlevad vahel pärast lapse isa surma toitjakaotuspensionit, sest lapse isa oli reaalselt pere toitja.

Koolides ei ole puuetega lastele nende vajadusest tulenevat abiõpetajat. Isikliku abistaja teenuse osutamine puudega lapsele on kohaliku omavalitsuse ülesanne, kuid sõltuvalt kohaliku omavalitsuse võimalustest ei ole see piisavalt tagatud.

Vajaka on abivahenditest – personaalsed arvutid ei ole riigi poolt soodustatud abivahendite nimekirjas. Samuti ei ole spetsiaalseid programme, mis hõlbustaks õppimist erivajaduse korral. Seetõttu ei saa puudega lapsed päris samaväärselt teistega arendada oma potentsiaali ning nende haridustase on teistega võrreldes madalam. Abivahendite eraldamisnorm ei järgi sageli kasvava lapse vajadusi. Ka koolides ei piisa erivajadusele vastavaid abivahendeid või

õppevahendeid ning haridusasutuste füüsiline keskkond vastab puudega laste vajadustele vaid üksikutes koolides.

Pere, kus puudega lapse eest hoolitsemise tõttu vanem töö käia ei saa, on hoolimata toetustest majanduslikult mitterahuldavas seisus. Puudega last hooldaval lapsevanemal ei ole võimalust enesetaastamiseks, puudulik on psühholoogiline tugi ja koolitus.

Ettepanekud

- 1) Töötada välja pikaajaline laste vaesuse vähendamise strateegia/programm. Eesmärk on, et vaesuses elavate laste osakaal ei ole suurem kui vaesuses elavate indiviidide osakaal.
- 2) Üksikvanema lapsed ja vabaabielust sündinud lapsed ei tohi olla halvemini koheldud kui abielust sündinud lapsed. Lõpetada teatud peretüüpide eelistamine riigi poolt maksupoliitika kaudu (kaaluda abielupaaride ühise tuludeklaratsiooni laiendamist vabaabieludele või selle võimaluse kaotamist, võimaldada tulumaksusoodustust üksikvanema puhul alates kahest lapsest).
- 3) Kirjeldada tugiisiku teenust uues hoolekandeseaduses. Edaspidi luua võimalus lapsetoetuste andmiseks tugiisiku kätte, et raha läheks lapse vajaduste tarbeks. Näiteks erieestkoste sisseviimise kaudu perekonnaseadusesse. Eriestkoste võimaldab anda õiguse teatud toimingute teostamiseks, ilma et vanemalt peaks vanema õigusi ära võtma.
- 4) Peret toetades suunata toetus eelkõige vajalike teenuste või reaalse abi pakkumisele, nt koolitoit, tasuta õppevahendid (eelkõige töövihikud) tasuta lasteaiakoht ja/või toit, tasuta huviringis käimise võimalus vms.
- 5) Sätestada vanema kohustus osaleda aktiveerivates meetmetes seoses rahaliste või mitterahaliste soodustustega lastele.
- 6) Mehhanismi loomine, mis võimaldab ja motiveerib üksikvanema staatuse lõpetamist ning väldib üksikvanema lapse toetuse ja elatisraha üheaegset maksmist. Pakkuda lapsevanema(te)le nõustamist, mida toob endaga kaasa üksikvanema staatus ja selle alternatiivid.
- 7) Puuetega inimeste õiguste kaitse, kaasatuse ja osaluse tagamise strateegia aastateks 2006 – 2010 väljatöötamine, erilist tähelepanu pöörata puuetega laste õiguste kaitsele.
- 8) Haridus- ja Teadusministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi ja kohaliku omavalitsuse koostöös tagada, et erivajadusega lapsel on olemas hariduse omandamiseks vajalikud õppe- ja abivahendid.
- 9) Õpetajakoolituses süvendada puuetega laste temaatikat ning kindlustada, et tavakooli õpetaja, kelle klassi tuleb erivajadusega laps, saab vajadusel täiendkoolitust.
- 10) Tõhustada kontrolli KOV-ide poolt puudega lapsele pakutavate meetmete piisavuse ja teenustele juurdepääsu üle.
- 11) Kuna puudega lapsi on kohalikes omavalitsustes vähe ja nende puuded ning vajadused teenuste järele ei ole sarnased, siis peaks puudespetsiifilised rehabilitatsiooniteenused olema korraldatud riigi poolt.

4.5. HARIDUS, VABAAJA- JA KULTUURITEGEVUS

Muutmisvajaduse lähtekohad

ÜRO lapse õiguste konventsiooni üks põhimõtetest on laste ja noorte kaasamine neid puudutavate otsuste tegemisse. Kuigi mõnes suuremas omavalitsuses on selleks samme astunud, näiteks loodud noortevolikogud, on tervikuna laste ja noorte kaasamine otsustustesse suhteliselt kesine.

Koolikohustuse täitmine pole täiel määral tagatud. Igal aastal satub alaealiste komisjonidesse koolikohustuse mittetäitmise tõttu ca 1000 last, kuid see on vaid osa koolikohustust mittetäitvatest lastest. Koolist mõnda aega eemal viibinud lapse taasintegreerumine kooli on keeruline, osalt individuaalse lähenemise puudulikkuse tõttu. Piisavalt selged ei ole rollid teostamaks järelevalvet ja võimaldamaks varajast sekkumist koolikohustuse täitmisega tekkivate probleemide puhul.

Praegu on põhiharidus kohustuslik ja õppemaksuta. Kuigi põhiharidus on tasuta, kaasnevad laste kooliskäimisega kulutused töövihikutele ja koolitoidule, mis muudab vaesemate perede lastele koolikohustuse täitmise keeruliseks. Harv pole ka praktika, kus näiteks kehalise kasvatus tunde viiakse läbi koolivälistes ruumides ning küsitakse lapsevanema käest raha selle eest tasumiseks.

Hariduslike erivajaduste puhul vajab nii laps kui pere nõustamist. Õpiabi pole kõigile lastele kättesaadav. Haridus- ja Teadusministeeriumi haldusalas tegutsevatel nõustamiskeskustel puudub standard, mis tagaks teenuse ühtse kvaliteedi ja kättesaadavuse.

Kuna keskkohustuse saamine ei ole Eestis kohustuslik, otsustavad koolid ise selle üle, kas tagada õppeprotsess puuetega lastele või mitte. Juhul kui kool otsustab negatiivselt, peab lapsevanem uue kooli otsima ja võib juhtuda nii, et ei leiagi.

Vaimupuudega laste õppimise, rehabiliteerimise ja hooldamise ühendamine on valdkondadevaheliste erisuste tõttu puudulik.

Vaba-aja veetmise võimaluste kättesaadavuse piiratus tekitab olukorra, kus lapsed kogunevad tänavatel ning ühise vaba aja veetmise väljund ei pruugi olla konstruktiivne. Oluline on ka see, et meil pole terviklikku ülevaadet tegutsevatest ringidest/spordikeskustest jne.

Õpilaskodudega koole kasutatakse paljuski laste õpetamiseks, kes on pärit kehva toimetulekuga peredest. Samas ei ole õpilaskodude personalile ja tegevusele kehtestatud samasuguseid nõudeid nagu näiteks laste hoolekandeesutuste kasvatusala töötajatele, kuigi sisuliselt peaks lapse hooldamine ja kasvatamine olema samasuguse kvaliteediga, ükskõik, millises asutuses laps viibib. Samuti suunatakse õpilaskoduga koolidesse käitumisprobleemidega lapsi, kuid neis koolides puudub tihtipeale psühholoog ja õpilaskodudes pole reeglina spetsialiste, kes tegeleksid lastega nende vabal ajal, suunaksid neid ja kujundaksid positiivseid oskusi ja tõekspidamisi.

Ettepanekud

- 1) Määratleda õpilaste- ja noorteasutuste roll ja kord, kuidas noored on kaasatud neid puudutavate otsuste arutamisse, muu hulgas õpilasomavalitsuse kaasamine koolikeskkonna hindamisse ja õpilasekeskseks kujundamisse. Võimalused kaasatuseks on praeguste regulatsioonidega olemas, kuid kaaluda võiks selgemalt noorte omaalgatusliku initsiatiivi toetamist.
- 2) Määrata selgemalt, kes tagab kooliealiseks saanud lapse jõudmise esimesse klassi. Õppuriga tegeleva haridustöötajate ja lastekaitse ning teiste lapse heaolu tagamise eest vastutavate institutsioonide vahelise vastutuse ja koostöö määramine, et kooliealine laps haridussüsteemi jõuaks. Täpsustada ka lapsevanema kohustused lapse koolikohustuse täitmise suhtes.
- 3) Täpsustada näidisametijuhendite abil haridus- (sh huvijuhi ja sotsiaalpedagoogi), hoolekande- ja tervishoiuvaldkonna lastega tegelevate spetsialistide töökohustusi.
- 4) Sätendada ajaline piirang, millest alates tuleb puudujatest teave edastada koolist sotsiaaltöötajale ning millised tegevused koolis selleks läbitud peavad olema.
- 5) Kaaluda koolitoidu ja õppekava täitmiseks vajalike õppevahendite, ruumide jms tasuta võimaldamist kõigile koolis käivatele lastele.
- 6) Viia ellu planeeritud arenguvestluste ja individuaalsete õppekavade rakendamise kava. Määratleda kooli pidaja vastutus õppetöö korraldamisel koolis selliselt, et see arvestaks lapse arengutaset.

- 7) Hariduse üle teostatava järelevalve ümberkorraldamise juures jälgida koolide sisehindamisel, et toodaks välja kriteeriumid, mis vähendavad õpilase rahulolu.
- 8) Vaadata läbi õppekasvatuse protsess, et lapsed ei oleks liialt ülekoormatud koolivälise õppega. Õppekava maht peab arvestama lapse õigusega vabale ajale. Kaaluda nii kooli kui koduse õppetöö ajalise määratlemine tundide arvuga.
- 9) Hinnata olemasolevat õppekava ja selle kaudu integreeritult edastatavaid teadmisi multikultuursest ja -religioosest ühiskonnast, eriti seoses Eesti kuulumisega multikultuursesse Euroopa Liitu, et ära hoida etniliste, religioossete, kultuuriliste või teiste erinevuste pinnal tekkida võivat mõistmatust.
- 10) Vaadata üle kooliõpilaste tervise arengut tagavad nõuded ning teostada nende täitmise üle nii sise- kui välishindamist, selleks kehtestada selgepiiriline reeglistik, mis on hindamise aluseks. Korrastada koolitervishoidu reguleeriv seadusandlus ning rakendada koolitervishoiuteenuse kvaliteedi regulaarne hindamine.
- 11) Rakendada õppetootusi ka kutsekoolide ja gümnaasiumide õpilastele. Õppetootuste rakendamine kutsekoolide õpilastele aitab kaasa võimetekohase hariduse omandamisele.
- 12) Kindlustada, et ka vanemliku hoolitsuseta lastel oleks võimalus võtta õppelaenu.
- 13) Tagada igale koolile vajalikud spordiehitised (võimla, spordiväljak) kehalise kasvatus tunni ning tunnivälise sporditöö läbiviimiseks.
- 14) Kaaluda ettepanekut tagastada lapsevanemale tulumaks kulutustelt, mis on tehtud lapse sportimise eest spordiklubides, samuti muudes huviringides osalemise eest.
- 15) Ühtlustada õpilaskodude kasvatusala töötajatele ning teenusele esitatavad nõuded laste hoolekandetasutuse töötajatele ja teenusele esitatavate nõuetega.

4.6. ERIOLUKORDADES OLEVATE LASTE KAITSEMEETMED

4.6.1. Alaealiste varjupaigataotlejate ja pagulaste kaitse

Muutmisvajaduse lähtekohad

ÜRO lapse õiguste komitee viitas vastuoludele ja ebakõladele pagulaste seaduses, mis ei võimalda lapse taasühinemist oma vanematega.

Pagulaste seaduse § 8³ lg 6 sätestab, et saatjata alaealise varjupaigamenetluses arvestatakse eelkõige alaealise õiguste ja huvidega, kuid ei täpsusta, kuidas lapse arenguvajadusi arvesse võtta või lapsele vajalikku abi ja toetust osutada.

Ettepanekud

- 1) Täiendada pagulaste seadust, et võimaldada lapse taasühinemist oma perekonnaga Eestis, juhul kui lapse huvid on enim tagatud Eestis.
- 2) Saatjata alaealise taotleja puhul eestkostja määramisel täpsustada eestkostja määramise tähtaega, kohustusi ja eestkostjaks määratavatele isikutele esitatavad nõuded nii isikuomaduste kui ka eelneva ettevalmistuse osas.
- 3) Pagulaste seadus sätestab, et alaealisega läbiviidavate menetlustoimingute juurde kaasatakse vajaduse korral vastavate erialateadmistega isik. Koolitada kõiki alaealise menetlustoimingutega seotud isikuid/spetsialiste ja/või väljastpoolt kaasatavaid spetsialiste nii lapse arengupsühholoogia kui ka alaealise erikohtlemisega seotud küsimustes.
- 4) Lähtudes lapse õiguste konventsiooni art 12 tuleb saatjata alaealise menetlustoimingutes ära kuulata tema seisukohad ning hinnata neid vastavalt tema vanusele ja küpsusele. Lapsele peab

andma kohast teavet temale eakohasel ja arusaadaval viisil. Täpsustada pagulaste seadust nimetatud küsimuses.

4.6.2. Kaitse seksuaalse ekspluateerimise, lapseröövi, laste müümise või kaubitsemise eest

Muutmisvajaduse lähtekohad

Käesoleval aastal ratifitseeris Eesti ÜRO lapse õiguste konventsiooni lisaprotokoll laste müügi, pornograafia ja prostitutsiooni teemal. Protokoll kehtestab miinimumstandardi, millest lähtuvalt tuleb ühinenud riigil tagada lapse õiguste kaitse antud valdkonnas. Protokoll eesmärgiks on tugevdada riikidevahelist koostööd laste müügi, prostitutsiooni ja pornograafia vastases võitluses ja arendada sellealast ennetustööd. Protokoll tähtsustab ohvritele asjakohase nõustamise ja rehabilitatsiooni tagamise vajadust. Hetkel puudub Eestis konkreetne tegevuskava protokoll täitmiseks.

Tegelemaks probleemsete valdkondadega, peab olema eelkõige ülevaade olemasolevast olukorrast erinevate riiklike struktuuride poolt kogutud statistiliste andmete ja teostatud uurimistööde näol. See annab võimaluse analüüsida probleemi olemust, ulatust ja tuua välja põhjusi, mille alusel saab töötada välja asjakohaseid strateegiaid ja programme lapsohvrite kaitseks, rehabiliteerimiseks ja sotsiaalseks integreerimiseks ning neid ka ellu rakendada. Käesoleval ajal oleme olukorras, kus me ei tunne reaalselt olukorda nii kvalitatiivses kui kvantitatiivses mõttes seoses laste vastu suunatud vägivallega, seksuaalse ja kõigi muude lapse heaolu kahjustavate ekspluateerimisvormidega. Olemasolevad andmed on ligikaudsed ja põhinevad suures osas erinevate ekspertide oletuslikule hinnangule probleemi ulatuse osas.

Politsei statistika toob välja ainult karistusseadustiku paragrahvide lõikes registreeritud kuritegude arvud, aga kuriteoohvrite andmeid statistikana politsei andmebaasides ei ole. 2003. aastal toimus 102 laste vastu suunatud seksuaalset kuritegu, kuid neis osalenud laste arvu võib ainult oletada, sest ühes kriminaalasjas võib täiskasvanu kuritarvitada mitut last. Kriminaalasjades on need andmed olemas, aga politsei statistikas käesoleval ajal need ei kajastu, sest see on üles ehitatud kurjategijakeskselt. Kokku registreeriti 2003. aastal 189 kuritegu, mis olid suunatud laste vastu. Antud kuritegude üldarvust moodustab lastega seonduv seksuaalne väärkohtlemine, prostitutsioon, pornograafia ja seksuaalne ahvatlemine kokku 111 kuritegu, mis on 58,7% laste vastu suunatud registreeritud kuritegude üldarvust. Seega üle poole laste vastu suunatud registreeritud kuritegudest on seotud seksuaalse valdkonnaga.

Seega on olemas reaalne vajadus erinevates ametkondades laste väärkohtlemisega seotud tegevusvaldkonnale spetsialiseerunud ja vastava koolituse saanud ametnike järele. Lastega töötavatel ametiisikutel (kohtunikud, prokurörid, politseinikud) pole ametijuhendites selgelt määratletud kohustust ega nende osa võrgustikutöös tegelemaks lastega.

Suurimaks probleemiks seoses inimkaubandusega on tunnistaja kaitse programmi puudumine, mis on oluliseks mehhanismiks rahvusvahelise inimkaubanduse tõkestamisel ja välja selgitamisel. Seni, kuni ei ole tagatud reaalne tunnistajate kaitse, ei ole võitlus inimkaubandusega tulemuslik.

Laste seksuaalse väärkohtlemisega seotud kohtueelses kriminaalmenetluses on võimalik kasutada lapse ülekuulamisel videosalvestust, mis esitatakse ka kohtumenetluses. Kahjuks pole harvad juhtumid, mil ülekuulamine on menetlustaktikaliselt puudulik, mistõttu laps on kutsutud kohtusse täiendavaks ülekuulamiseks. Probleeme on tekitanud ka asjaolu, et 14- kuni 17-aastaste kannatanute puhul ei pea kriminaalmenetluse sätete kohaselt kaasama psühholoogi, kuigi vajadus selle järele oleks.

Vajalikul määral pole võimalik kontrollida laste puhul riigipiiri ületamist. Kui lapsel on kehtiv pass, siis praktiliselt puudub võimalus takistada lapsel riigipiiri ületamist (v.a idapiir), kui ta seda soovib. Probleem on üle-euroopaline, sest laste ärakasutamiseks ja ka inimkaubanduse arenemiseks on loodud senisest veelgi soodsamad tingimused.

Ettepanekud

- 1) Koostada tegevuskava ja juhised ÜRO lapse õiguste konventsiooni laste müügi, prostitutsiooni ja pornograafia teemalise protokoll rakendamiseks.
- 2) Tagada last säästev praktika ülekuulamisel kohaldades erimetoodikat ülekuulamise salvestamisel videolindile. Ülekuulamised tuleb põhjalikult ette valmistada, et lapse ülekuulamine toimuks võimalikult vähestel kordadel. Antud ülekuulamise viib läbi erikoolituse saanud uurija.
- 3) Määrata igas maakonnas vähemalt üks alaealistele spetsialiseerunud ning erikoolituse saanud uurija. Vajalik on ka prokuröride ja kohtunike spetsialiseerumine.
- 4) Karistusseadustik näeb ette karistuse noorema kui neljateistaastase isikuga suguühendusse astumise eest. Kaaluda ettepanekut tõsta seda iga 16-eluaastani. Vastasel juhul tekib olukord, kus 14-aastase lapsega seksuaalvahekorras olnud inimese suhtes ei saa rakendada sanktsioone.
- 5) Juurutada praktikat, et alaealise vastu suunatud kuriteo puhul kontakteerub uurija lastekaitsetöötajaga, kes on lapse juhtumi korraldajaks ning korraldab lapsele rehabiliteerivate teenuste pakkumise.
- 6) Sätestada nõue, et 14- kuni 17-aastaste alaealiste ülekuulamisel peab menetleja kaasama psühholoogi, sotsiaaltöötaja või lastekaitsetöötaja.
- 7) Käivitada reaalselt tunnistajakaitse programmid rahvusvaheliselt EL-i liikmesriikide koostööna. See on esmane tingimus teatud tulemuste saavutamiseks võitluses rahvusvahelise organiseeritud kuritegevusega. Kolmes Balti riigis tervikuna see ei ole reaalselt lahendatav, sest meie riigid on väikesed. Seni, kuni ei suudeta seda probleemi lahendada rahvusvahelises koostöös, on rahvusvahelise inimkaubandusega seotud probleemide lahendamise puhul tegemist suures osas üksikjuhtumite lahendamisega, mis ei ole efektiivne.

4.6.3. Kaitse majandusliku ekspluaterimise eest

Muutmisvajaduse lähtekohad

Eesti on ühinenud ILO konventsiooniga nr 182 „Lastele sobimatu töö ja muu talle sobimatu tegevuse viivitamatu keelustamine“. Konventsioon nr 138 „Tööle võetava isiku vanuse alammäära konventsioon“ pole küll veel ratifitseeritud, kuid sisuliselt vastavad Eesti seadused nimetatud konventsiooni nõuetele. Seadustes on sätestatud nii vanuse alammäära või -määrade arvestamine töölevõtmisel, nõuded töötaja kestusele ja töötingimustele kui ka vastavad karistused või teised sanktsioonid.

Euroopa sotsiaalõiguste komitee, olles hinnanud Eesti poolt esitatud aruannet parandatud ja täiendatud sotsiaalhartale, järeldas, et kuigi töölepingu seadus kaitseb alaealist, ei laiene seadus pereettevõttes, kodus või peretaludes tehtavale tööle ning seega märgib komitee, et selline olukord ei ole kooskõlas parandatud ja täiendatud hartaga, mis nõuab artikli 7 lõikes 1, et garantiid peavad laienema majandustegevuse kõikidele vormidele sõltumata töötaja staatusest.

Ettepanekud

- 1) Viia seadused vastavusse sotsiaalhartas kehtestatud nõuetega.

4.6.4. Lapse kaitse vägivalda eest ja vägivalda ohvrite resotsialiseerimine

Muutmisvajaduse lähtekohad

Info laste väärkohtlemise kohta on puudulik. Riiklik statistika ei kogu komplekselt infot väärkoheldud laste kohta, samuti ei viida läbi regulaarseid uuringuid. Tänapäevane riiklik statistika annab meile infot selle kohta, kui palju on vanemliku hoolitsuseta lapsi. See statistika aga näitab

juba väga süvenenud väärkohtlemise või hooletussejätmise juhtumite arvu. Samuti ei ole läbi viidud esinduslikke ja regulaarseid laste väärkohtlemist käsitlevad uurimusi.

Erikoolituse saanud spetsialistide olemasolu ametkondades lapsohvrite kriminaalasjade menetlemisel, kaitsel, rehabiliteerimisel ja sotsiaalsel integreerimisel pole tagatud.

Kehtiv lastekaitse seadus ütleb küll, et iga inimene peab abivajavast lapsest teavitama sotsiaaltalitust, politseid või mõnda teist abi andvat organit, aga ei ütle, mis siis saab, kui seda ei tehta. Samuti pole piisavalt selgelt välja toodud, kuidas teavitamisele reageeritakse ja kes selle üle järelevalvet teostab. Vastutuse jaotus erinevate spetsialistide vahel pole piisavalt selge.

Elukoha registreerimise nõude puudumine võimaldab kohalikel omavalitsustel vaielda lapse elukoha üle ja seega selle üle, kes lapse juhtumiga tegelema peab. See võib kaasa tuua olukorra, kus laps jääbki reaalse abita.

Puudub regulatsioon selle kohta, kuidas käituda isikuga, kes on last vääralt kohelnud. Millist abi talle peab osutama, kuivõrd peaks tema üle tulevikus järelevalvet teostama jne. Praktikast puudub võimalus ohvri abistamiseks teda kodust eraldamata (süüdlane jääb tavaliselt koju).

Lapsega tegelevate spetsialistide võrgustiku erinevate osapoolte poolt väljendatakse sageli seisukohta, et isikuandmete kaitse seadus ei võimalda operatiivset info liikumist ja seega ka abivajavale lapsele abi osutamist.

Lastekaitse seaduse § 31 lg 3 ja § 10 sätestavad, et lapsed, kes on sattunud vägivalda või halva kohtlemise ohvriks, peavad saama vajalikku abi olenemata nende elukohast ja majanduslikust taustast. Seaduses on täpsustamata, millist abi peavad lapsed saama ning kes selle abi peab tagama. Abi osutamine väärkoheldud lapsele on ebapiisav ning lünklik. On sihtgrupe, kelle eripäraga arvestamiseks puuduvad piisavad teadmised (nt kaubitsetud lapsed). Nõustamisteenus ning teraapiad pole piisavalt kättesaadavad.

Väärkohtlemise tõttu käitumishäired omandanud lapsed ei saa piisavalt abi. Harvad pole juhtumid, kus taoline laps saadetakse välja koolist, erikoolist, lastekodust, haiglast põhjendusega, et laps on „liiga raske“.

Varjupaigategenus, kuhu laps saaks vajadusel minna vältimaks kodust vägivalda, ei ole kättesaadav ning maapiirkondades tuleb varjupaika minekuks läbida pikki vahemaid.

Karistusseadustiku kohaselt peab alla 14-aastase lapse ülekuulamise juures viibima psühholoog, lastekaitsetöötaja või sotsiaaltöötaja. Kui ülekuulamine toimub väljaspool nimetatud spetsialistide tööaega (tavaliselt ajavahemikus 8.00-17.00), ei ole uurijal partnerit, keda ülekuulamise juurde kutsuda.

Ettepanekud

1) Juurutada teadmispõhine tegevus laste väärkohtlemise ennetamisel, väärkoheldud laste abistamisel (sh interdistsiplinaarsete meeskondade poolt) ja väärkohtlejate rehabiliteerimisel. Selleks hakata koguma statistikat väärkoheldud laste ja kurjategijate (lapsi seksuaalselt ahistanud) isikute kohta, kasutades infotehnoloogilisi vahendeid ning viia läbi uuringuid. Siin on oluline registreerida nii tõestatud juhtumid kui signaalid, mida asutakse uurima.

2) Luua lihtne abivajavast lapsest teatamise süsteem ning selge reageerimismehhanism. Viia sisse üleriigiline lühinumber, kuhu abivajavast lapsest teatada või kuhu laps saab ise pöörduda.

3) Kehtestada sanktsioonid lastega töötavatele spetsialistidele, kui nad ei täida kohustust teavitada abi vajavast lapsest. Põhimõte – info igast potentsiaalsest abivajajast peab jõudma võimalikult vara lastekaitsetöötajani. Oluline on ka kogu ühiskonna teadlikkuse tõstmine.

4) Kehtestada nõue, et igas lasteasutuses peab olema kinnitatud juhend vägivaldajuhtumi kahtluse korral reageerimiseks ning määratud vastutajad. Juhendis peab olema ette nähtud ka lapsele võimalus turvaliselt vägivaldajuhtumitest teada anda (nt anonüümne karbik).

- 6) Tööle asumisel tutvustada igale lastega töötavale spetsialistile koos ametijuhendiga vägivallajuhtumi kahtluse korral reageerimise juhendit.
- 7) Elukoha registreerimine muuta kohustuslikuks. Kui KOV-de vahel on vaidlus, kes peab antud lapse või perega tegelema, võib maavanem otsustada, kui vaidlevad maakonnad, otsustab ministeerium.
- 8) Kirjeldada uues hoolekande seaduses senisest täpsemalt ära varjupaigateenus, sellele esitatavad miinimumstandardid.
- 9) Töötada välja mehhanism, et isik, keda kahtlustatakse lapse väärkohtlemises, suunatakse psühholoogi või psühhiaatri juurde. Kohtuotsuse tegemise juures hiljem, võib spetsialisti juures konsultatsioonil käimine osutada kergendavaks asjaoluks. Kui inimest on lapse väärkohtlemise eest karistatud ning last perest ei eraldata, teostab lastekaitsetöötaja regulaarselt kontrolli taolise pere üle. Kui väärkohtleja perest eraldatakse laps ja sinna perre sünnib uus laps, nõustatakse perekonda, et lapse suhtes ei pandaks toime väärkohtlemist ning teostatakse järelevalvet.
- 10) Lapsest väärkohtleja puhul juurutada arusaama, et rõhk on taolise lapse aitamisel ning resotsialiseerimisel, mitte karistamisel.
- 11) Väärkohtlejatele pakkuda nõustamist ja teraapiat, luua eneseabigrupid. Suunata kriminaalhoolduse ajal kohustuslikult väärkohtleja näiteks viha juhtimise kursustele. Eeldab taoliste kursuste ja programmide olemasolu.
- 12) Täpsustada isikuandmete kaitse seaduse rakendamist lastega töötavate spetsialistide poolt.
- 13) Sätestada selgesõnaliselt, et laste füüsiline karistamine ei ole aktsepteeritav vanemlik kasvatusmeetod. Samas lahti seletada, mis on laste füüsiline karistamine.
- 14) Töötada välja juhised lastekaitsetöötaja, sotsiaaltöötaja või psühholoogi väljaspool tööaega väljakutsumiseks ning selle kompenseerimiseks.

4.6.5. Süüdistatavate ja vabaduse kaotanud laste kohtlemine

Muutmisvajaduse lähtekohad

Uue karistusseadustiku, väärteomenetluse seadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku vastuvõtmisega kehtestati rida erandlikke sätteid alaealiste väär- ja kuritegude menetlemisel. Eesmärgiks on olukord, kus alaealistele mõistetakse vabadusekaotuslikke karistusi vaid äärmuslikel üksikjuhtudel (vähe alaealistest kinnipeetavaid) ning küsimus lahendatakse alternatiivlahendustega. Seetõttu suurendatakse kriminaalhooldajate osavõttu kõigis menetlusetappides (sh alaealiste komisjonis).

Alaealisi õiguserikkujaid tuleb kohelda vastavalt nende arengutasemele, teades ja arvestades sh nende sotsiaalset tausta. See eeldab eriteadmistega vanglateenistujate, uurijate, prokuröride ja kohtunike olemasolu.

Kinnipidamisasutusest vabaneval alaealisel on täiskasvanust raskem ühiskonda sulanduda ning ta võib naasta kuritegelikku ellu.

Ettepanekud

- 1) Pakkuda alaealiste erikohtlemise koolitust vanglateenistujatele, uurijatele, prokuröridele ja kohtunikele.
- 2) Kinnipidamisasutusest või kasvatuses eritingimusi vajavate õpilaste koolist lahkuvale lapsele rakendada ühiskonda sulandumiseks tema isikule vastava rehabilitatsiooniplaani koostamist.

4.6.6. Relvakonfliktidesse sattuvate laste kaitse

Muutmisvajaduse lähtekohad

Eesti on kirjutanud alla dokumendile „Lapse õiguste konventsiooni fakultatiivprotokoll laste kaasamise kohta relvastatud konfliktidesse“. Eesti seadused pole aga täielikult kooskõlas nimetatud protokolliga.

Kaitseväeteenistuse seaduse (edaspidi KVTS) § 3 lõikest 2 tulenevalt on Eesti kodanik kaitseväekohustuslane 16 kuni 60 eluaastani. KVTS § 3 lg 5 alusel kehtib mobilisatsiooni korral kõigile kaitseväekohustuslastele ühtne kaitseväeteenistuskohustus. Nii võib kohustada mobilisatsiooni korral teenima kaitseväes isikuid alates 16. eluaastast. See ei ole kooskõlas protokolliga artiklitega 1 ja 2, mille kohaselt peavad osalisriigid võtma kõiki teostatavaid meetmeid tagamaks, et nende relvajõududes alla 18 aasta vanused liikmed ei osale otseses sõjategevuses, ja kindlustama, et alla 18 aasta vanuseid isikuid ei värvata sunniviisiliselt nende relvajõududesse.

KVTS § 139 alusel võib nais- ja meessoost Eesti kodanikke, kes ei ole kaitseväekohustuslased, mobilisatsiooni korral võtta vabatahtlikena tegevteenistusse. Lapse õiguste konventsioon kehtestab vabatahtlikult värvatavate vanuse alampiiriks 15. eluaasta ning kohustab liikmesriike võtma meetmeid, mis tagaks alla 18-aastaste isikute õiguste kaitse.

Kaitseliidu seaduse § 9 lõikest 3 tulenevalt peab Kaitseliidu tegevliige olema vähemalt 17-aastane Eesti kodanik. Sama paragrahvi lg 11 kohaselt peab Kaitseliidu noorliige olema vähemalt 15-aastane Eesti kodanik. Vastavalt Kaitseliidu seaduse §-le 2 on Kaitseliit kaitsejõudude osa, Kaitseministeeriumi valitsemisalas tegutsev vabatahtlik, sõjaväeliselt korraldatud, relvi valdav ning sõjaväeliste harjutustega tegelev riigikaitseorganisatsioon, mis täidab temale kaitseliidu seadusega ja selle alusel pandud ülesandeid.

Ettepanekud

1) Nii kaitseväeteenistuse seadus kui Kaitseliidu seadus viia vastavusse protokolliga nõuetega.

4.6.7. Käitumisprobleemidega laste kaitse

Muutmisvajaduse lähtekohad

Alaealised, kellel on käitumisprobleeme, ei saa õigel ajal professionaalset abi. Puudub mehhanism, mis tagaks koostöö kooli, vanemate, lastekaitsetöötajate ja teiste võrgustiku liikmete vahel. Lapse probleemid kasvavad tihti sel määral, et ta suunatakse alaealiste komisjoni. Mõjutusvahendid ei ole piisavad, nende kättesaadavus on piirkonniti ebaühtlane. Tuleb luua toimiv, kergemalt raskemale mõjutusvahendile üle minev süsteem, mis aitab alaealisel ja tema lähivõrgustikul probleemist välja tulla ilma raskeima (kasvatuse eritingimusi vajavate õpilaste kooli suunamine) mõjutusvahendi kohaldamiseta.

Riigikontrollil valmis 2004. aastal audit kasvatuse eritingimusi vajavate õpilaste koolide funktsiooni ja tulemuslikkuse kohta. Hinnati laste suunamist erikoolidesse (Puiatu, Tapa ja Kaagvere), sealset kasvatustööd ning erikoolidest väljunud laste hilisemat käekäiku. Suuremate probleemidena toodi välja, et erikooli suunamine on aeganõudev ja kohmakas ning sinna suunatakse väga erineva taustaga lapsi. Erikooli õppe- ja kasvatustöö ei arvesta lapse vajadusi ning puudub süstemaatiline järelhooldus.

Ettepanekud

1) Viia ellu riigikontrolli poolt tehtud ettepanekud kasvatuse eritingimusi vajavate õpilaste koolide töö muutmiseks tulemuslikumaks. Kiirendada erikooli saatmise protsessi, vähendades bürokraatiat ja kindlustades koostöös justiitsministriga erikooli saatmise taotluste eeliskäsitlemine kohtusüsteemis. Tagada, et mõjutusvahendi rakendamise kestus sõltuks eelkõige soovitatavatest tulemustest. Muuta erikoolide ülesehitust, tagades tulemustele suunatud ajakohase õppe-

kasvatustöö juurutamine ning mõistlike elutingimuste loomine. Luua erikoolidesse sotsiaaltöötaja ametikoht, mis aitaks kaasa erikoolide kasvandike resotsialiseerimisele.

2) Lepitus ja käendus on kehtivas alaealise mõjutusvahendite seaduses mõjutusvahendid. Uues hoolekandeseaduses kirjeldada need hoolekandeteenusena, korraldada koolitus ja tagada nende kättesaadavus. Tulemusena muutub mõjutusvahend kättesaadavaks, muutub kvaliteetsemaks ning ühtlustub praktika.

3) Seadustada õppe-, kasvatus-, tervishoiu- ja rehabilitatsiooniteenustest kombineeritud kinnisesse asutusse saatmine ning luua selliste asutuste strateegia ja võrgustik.

4) Kiirendada alaealise mõjutusvahendite seaduses nimetatud mõjutusvahendite kohaldamise menetlemist (näiteks lepituse kohaldamine on tulemuslik vaid siis, kui see järgneb konfliktile vahetult).

5) Alaealiste komisjoni liikmete motiveerimine ja vastutuse tõstmine alaealiste materjalidega tutvumisel, mõjutusvahendi määramisel ja rakendamise tulemuslikkuse hindamisel.

6) Laiendada toetavate teenuste (nõustamine, teraapia) ja rehabilitatsiooniplaani alusel osutatavate teenuste valikut ja tõsta kvaliteeti, muu hulgas spetsialistide koolitamise ja motiveerimise kaudu. Samuti laiendada sihtrühma, kellele laieneb rehabilitatsiooniteenuse saamise õigus.

4.6.8. Vähemusrhvustesse kuuluvate laste kaitse

Muutmisvajaduse lähtekohad

Eesti Vabariigi Valitsuse koosseisus on rahvastikuminiistri ametikoht, kelle ülesandeks on muuhulgas rahvastikualased ning etniliste vähemuste Eesti ühiskonda integreerimise küsimused. 28.12.99 toimunud valitsuse istungil kiideti heaks riiklik programm "Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000-2007", mis käsitleb integratsiooni, lähtudes ühiskonnagruppide hoiakutest ning valdkonna poliitilistest, kultuurilistest, hariduslikest, meedia- ning majandus- ja regionaalpoliitika aspektidest.

Haridusministeeriumil on oluline roll etnilistesse vähemustesse kuuluvate laste hariduse korraldamisel. Haridusseadus sätestab hariduse lähteprintsiibina üldnimlike ja rahvuslike väärtuste, isiksuse, usu- ja südametunnistuse vabaduse tunnustamise. Vabariigi Valitsuse kinnitatud Eesti põhi- ja keskhariduse riiklik õppekava väärtustab nii eesti rahvusteadvuse, kultuuri ja traditsioonid, Eesti riigi kui ka Eestis elavate teiste rahvuste identiteedipüüdlused ja omakultuuri viljelemise. Samuti sätestab riiklik õppekava kõikidele võrdsed võimalused hariduse omandamiseks, õppekorralduses ja õppesisu valikul arvestatakse rahvuslikke, piirkondlikke, vanuselisi, soolisi ja individuaalseid iseärasusi.

Probleemiks on kehtivate seadustega loodud võimaluste laiaulatuslikum rakendamine ning väikesearvuliste rahvusgruppide intensiivne piirkondlik toetamine.

Ettepanekud

1) Tuleb tagada kehtivate seaduste ja teiste õigustloovate dokumentide senisest laiaulatuslikum rakendamine, selleks teavitada sihtgruppe nende õigustest ja julgustada neid oma huvide eest seisma.

5. HUVIGRUPPIDE KAASATUS KONTSEPTSIOONI KOOSTAMISSE

Kontseptsiooni koostamiseks moodustati 2004. aasta märtsis sotsiaalministri käskkirjaga töögrupp, kuhu kuulusid esindajad asjassepuutuvatest ministeeriumitest, õiguskantsleri

kantseleist, maavalitsustest, linna- ja maaomavalitsuste liitudest, lastega tegelevatest mittetulundusühingutest ning õpilasi ning noori ühendavatest mittetulundusühendustest.

Lisaks mitmekülgsel esindatusele töögrupis, korraldas sotsiaalministeerium 5 seminari üle Eesti eesmärgiga läbi arutada kontseptsioonis tõstatatud probleemid ning lahendusettepanekud võimalikult paljude lastega tegelevate spetsialistidega ning teiste asjast huvitatutega. Seminaridel osales kokku ligikaudu 400 inimest, kelle seas oli kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötajaid, sotsiaaltöötajaid, politseinikke, prokuröre, kriminaalhooldusametnikke, arste, õpetajaid, psühholooge, mittetulundusühingute esindajaid.

Selleks, et võimalikult lai ring inimesi saaks kontseptsiooniga tutvuda ning oma ettepanekuid teha, rippusid kontseptsiooni kodulehel www.sm.ee/lastekaitse üleval väljapakutavad suunad ning kõigil oli võimalus neid kommenteerida ning ka uusi ettepanekuid lisada.

6. TEGEVUSTE AJAKAVA JA KONTSEPTSIOONI RAKENDAMISE MAKSUMUS

Tegevuste ajakava

Tegevus	Vastutaja	Tähtaeg
Lastekaitse seaduse muutmise ja täiendamise (vajadusel uue lastekaitse seaduse eelnõu loomine)	sotsiaalministeerium	Eelnõu 31.03.2006, jõustamine 01.01.2007
Uued lastekaitse seaduse rakendusaktid ja juhendid - nõuded juhtumi lahendamise protseduuridele, juhtumi dokumenteerimisele ja arenguplaani koostamisele - soovituslik lastekaitsetöötaja ametijuhend - soovituslik juhend lasteasutustele reageerimiseks vägivaldajuhtumi kahtluse korral	sotsiaalministeerium	Eelnõu 31.03.2006, jõustamine 01.01.2007
Uue sotsiaalinfosüsteemi versiooni loomine, sh lastekaitse register	sotsiaalministeerium	01.04.2006
Koostöölepingute sõlmimine ülikoolidega laste õiguste kaitse teemal uurimuste läbiviimise soodustamiseks	sotsiaalministeerium	01.03.2005
Hoolekandeteenuste (laste varjupaik, tugevdatud järelevalvega hooldamine lastele jt) kirjeldused ning miinimumstandardid	sotsiaalministeerium	Eelnõu 31.03.2005, jõustamine 01.01.2007
Hoolekandeteenuste (tugiisik, lepitus jt) kirjeldused ning miinimumstandardid	sotsiaalministeerium	Eelnõu 31.02.2006; jõustamine 01.01.2007
Tugevdatud järelevalvega hooldamisteenuse käivitamine	sotsiaalministeerium	Rakendub 01.01.2006
Hoolekandeteenuste järelevalveskeemi väljatöötamine/täiustamine	sotsiaalministeerium	Eelnõu 31.03.2006, jõustamine 01.01.2007

Soovituslikud ametijuhendid ning koostöö käsiraamat kõigile võrgustiku osapooltele	sotsiaalministeerium, haridus- ja teadusministeerium, siseministeerium, justiitsministeerium	31.12.2006
Uute lastekaitsetöötajate värbamine	sotsiaalministeerium, KOV-d	31.01.2006 31.01.2007
Näidisleping lapse ööpäevaringsele hooldusteenusele paigutamiseks	sotsiaalministeerium	31.03.2005
Psüühika-, käitumisprobleemidega (sh väärkoheldud) laste rehabilitatsiooniteenuse väljatöötamine ning tugikeskuste võrgustiku loomine Eestis	sotsiaalministeerium, Tartu Laste Tugikeskus	30.06.2005
Väikelaste tervisekontrolliga seonduvate probleemide analüüs	sotsiaalministeerium	30.08.2005
Lähedase pereliikme kaotanud laste rehabilitatsiooni- ja tugiteenuste arendamine	Haigekassa, Laste ja Noorte Kiisiprogramm	31.12.2005
Laste hoolekandeesutuste, kasvatuse eritingimusi vajavate õpilaste koolide ning sanatoorsete koolide meditsiinilise teenindamise analüüs ning ettepanekud meditsiinilise teenindamise kättesaadavuse parendamiseks	sotsiaalministeerium, haridus- ja teadusministeerium	31.03.2005
Puuetega inimeste õiguste kaitse, kaasatuse ja osaluse tagamise strateegia aastateks 2006-2010 väljatöötamine	sotsiaalministeerium	Jõust 01.01.2006
Sünnieelse diagnostika käigus avastatud pärilike kromosoomhaiguste korral nõustamisteenuse rakendamine lapsevanematele Haigekassa projektiga	sotsiaalministeerium, Haigekassa	31.01.2007
Soovitusliku tegevusjuhendi väljatöötamine rinnapiimaga toitmise keskkonna arendamiseks ja imetamise nõustamise tugigruppide käivitamiseks paikkonnas ja selle rakendamine	sotsiaalministeerium, Haigekassa, KOV-d, Eesti Õmmaemandate Ühing	31.12.2006
Lapse vajadusest lähtuva ülalpidamiskulude arvestamise meetoodika kasutuselevõtt asendushoolduse korraldamisel	sotsiaalministeerium, justiitsministeerium	01.01.2006
Lapse vajadustel põhineva ülalpidamiskulude meetoodika rakendamise koolitus	sotsiaalministeerium, justiitsministeerium	31.12.2005
Analüüs koolitervisesüsteemi laiendamise otstarbekuse kohta ka koolieelsetele lasteasutustele	sotsiaalministeerium,	31.12.2005

	haridus- ja teadusministeerium	
Praktika juurutamine, mille kohaselt kehalise kasvatuse tunnist vabastust kirjutav arst märgib tõendile, milliseid kehalise aktiivsuse vorme võib lapse tervise huvides kasutada	sotsiaalministeerium	31.01.2005
Laste pikaajalise vaesuse leevendamise programmi koostamine	sotsiaalministeerium, justiitsministeerium, haridus- ja teadusministeerium	Jõust 01.01.2007
Alusanalüüs peretüüpide muutumisega arvestava riikliku poliitika kujundamiseks	rahvastikuminiistri büroo, sotsiaalministeerium, justiitsministeerium	31.12.2006
Tasuta koolitoidu ja töövihikute võimaldamine paljulapseliste perede lastele	haridus- ja teadusministeerium	01.09.2007
Tasuta koolitoidu ja töövihikute võimaldamine kõigile lastele	haridus- ja teadusministeerium	01.09.2010
Erivajadusega lastele hariduse omandamiseks vajalike õppe- ja abivahendite võimaldamise skeemi kirjeldus (puuetega inimeste õiguste kaitse, kaasatuse ja osaluse tagamise strateegias)	sotsiaalministeerium, haridus- ja teadusministeerium	01.01.2006
Täiendkoolituse või nõustamise võimaldamine nõustamiskeskuste baasil igale õpetajale, kelle klassis on erivajadustega laps	haridus- ja teadusministeerium	31.12.2007
Tegevuskava LÕK laste müügi, -prostitutsiooni ja –pornograafia lisaprotokollile aastateks 2006-2010	sotsiaalministeerium, siseministeerium, justiitsministeerium, haridus- ja teadusministeerium, välisministeerium	31.12.2005, jõustub 01.01.2006
Üleriigilise telefoni lühinumbriga rakendamise abivajavast lapsest teatamiseks	sotsiaalministeerium	Rakendub 01.01.2007
Uurijate, prokuröride, kohtunike, piirivalveametnike täiendkoolitus alaealiste erivajadustega arvestamiseks	siseministeerium,	Jooksvalt

	justiitsministeerium	
Spetsialistide (lastekaitsetöötajad, õpetajad, lasteaiakasvatavad, politseinikud jne) koolitused, kuidas ära tunda väärkoheldud last, kuidas reageerida vägivallele jms	sotsiaalministeerium, haridus- ja teadusministeerium, siseministeerium jt	Jooksvalt
Läbirääkimised õiguskantsleri ametkonnas järelevalveüksuse loomiseks laste õiguste tagamise ja kaitse valdkonnas, õiguskantsleri seadusesse laste õiguste kaitsele suunatud sätete sisseviimiseks, mis tagaksid õiguskantslerile selge ja konkreetse seadusliku mandaadi laste kaitsmiseks.	õiguskantsler, sotsiaalministeerium	31.01.2006
Seisukoha välja töötamine elatisraha fondi loomise vajalikkuse kohta	justiitsministeerium, sotsiaalministeerium	31.12.2005
Perekonnaseaduse muudatused vastavalt kontseptsioonile	justiitsministeerium, sotsiaalministeerium	Jõust 01.01.2007
Lähenemiskeelu rakendamise võimaluse tagamine	justiitsministeerium	Jõust 01.01.2007
Vanema suhtes sanktsioonide rakendamiseks võimaluste loomine, kui vanem ei taga lapse koolikohustuse täitmist, järelevalvet öisel ajal jms	justiitsministeerium	Jõust 01.01.2007
Lapse väärkohtleja rehabilitatsiooniteenusele suunamise võimaluse sidumine karistusega	justiitsministeerium	Jõust 01.01.2007
Rehabilitatsiooniteenuse laiendamine väärkohtlejatele	sotsiaalministeerium	Jõust 01.01.2009
Karistusseadustiku muudatused vastavalt kontseptsioonile	justiitsministeerium	Eelnõu 31.06.2005
Kodakondsuse seaduse, pagulaste seaduse, välismaalaste seaduse, pagulaste seaduse täiendamine vastavalt kontseptsioonile	siseministeerium	Jõust 01.01.2010
Kaitseväeteenistuse seaduse ja kaitseliidu seaduse vastavusse viimine LÕK lisaprotokolliga laste kaasamisest relvastatud konfliktidesse	kaitseministeerium	Eelnõud 31.06.2005

Alaealise poolt riigipiiri ületamise kontrollmehhanismide loomine	siseministeerium, sotsiaalministeerium	Jõust 01.01.2007
Elukoha kohustusliku registreerimise sisseviimine	siseministeerium	Jõust 01.07.2005
Reklaamiseaduse muudatuse tepanekute läbitöötamine ning võimalusel uue reklaamiseaduse sätestamisel nende arvestamine	majandus- ja kommunikatsiooniminis- teerium	
Eluasemeprobleemide lahendusmehhanismide väljatöötamine toetamaks kohalikke omavalitsusi sotsiaalpiindade loomisel vähekindlustatud isikutele, laste hoolekandeesutusest ellu astuvale lastele, vanglast vabanenutele jt	majandus- ja kommunikatsiooniminis- teerium, sotsiaalministeerium, rahandusministeerium	01.03.2005
Meediakanalite eneseregulatsiooni mehhanismide loomine vägivaldse ja pornograafilise sisuga teoste alaealisten joudmise piiramiseks	kultuuriministeerium	31.12.2005
Muudatuste tegemine pornograafilise sisuga ja vägivalda või julmust propageerivate teoste leviku reguleerimise seadusesse, mille kohaselt vägivalda või julmuse propageerimise defineerimisel ei eeldataks ainult eesmärki levitada inimeste hulgas vägivaldset või julma käitumist	kultuuriministeerium	30.06.2006
Seisukoha kujundamine lastesaadete protsentuaalse esindatuse nõude sisseviimiseks ringhäälingulubade andmisel ning vajadusel muudatuse sisseviimine.	kultuuriministeerium	30.06.2006
Seadusemuudatuse eelnõu, mille kohaselt lapsevanemale tagastatakse tulumaks lapse spordi- ning huvialaringides osalemise kulutustelt	haridus- ja teadusministeerium	31.12.2005
Igale koolile spordiehitiste (võimla, spordiväljak) tagamine kehalise kasvatus tunni ning tunnivälise sporditöö läbiviimiseks	Haridus- ja Teadusministeerium, Kultuuriministeerium, Rahandusministeerium haridus- ja teadusministeerium, kultuuriministeerium, rahandusministeerium	31.12.2013

Lastega tegelevate erialade (sotsiaaltöötajad, õpetajad, arstid, politseinikud jt) õppekavadesse sisse viia nõue käsitleda ÜRO lapse õiguste konventsiooni teemasid	haridus- ja teadusministeerium	31.12.2005
Kasvatuse eritingimusi vajavate õpilaste koolide arengukava koostamisega seotud ettepanekute läbi töötamine	haridus- ja teadusministeerium	30.04.2005
Märkamise ja teavitamise juhiste väljatöötamine, kus on kindlaks määratud puudunud tundide arv, millest alates teavitab kool lastekaitsetöötajat ja alaealiste komisjoni ning milles sätestatakse koolis endas rakendatud meetmetest ülevaate andmine	haridus- ja teadusministeerium	30.06.2005

Muudatuste elluviimiseks vajalikud kulutused

Aasta	Meede	Rakendamiseks vajalikud ressursid kroonides	Märkused
2004-2005	Psüühika-, käitumisprobleemidega (sh väärkoheldud) laste rehabilitatsiooniteenuse väljatöötamine ning tugikeskuste võrgustiku loomine Eestis	240 000 + 2 900 000	240 000 kaetud hasartmängumaksu nõukogu projektiga, muu planeeritud 2005. aasta eelarvesse
2005	Uue sotsiaalinfosüsteemi versiooni loomine, k.a. lasteregister	4 000 000	2004. a. riigieelarve seaduse muutmise seadus
Alates 2005	Uurijate, prokuröride, kohtunike, piirivalveametnike täiendkoolitus alaealiste erivajadustega arvestamiseks		Vastavate asutuste eelarves, kajastatakse iga-aastastes lapse õiguste tagamise strateegia tegevuskavades
Alates 2005	Spetsialistide (lastekaitsetöötajad, õpetajad, lasteaiaõpetajad, politseinikud jne) koolitused, kuidas ära tunda väärkoheldud last, kuidas reageerida vägivalle jms		Vastavate asutuste eelarves, kajastatakse iga-aastastes lapse õiguste tagamise strateegia tegevuskavades

2005	Lapse vajadustel põhineva ülalpidamiskulude metoodika rakendamise koolitus		Vastavate asutuste eelarves, kajastatakse iga-aastastes lapse õiguste tagamise strateegia tegevuskavades
2005	Lähedase pereliikme kaotanud laste rehabilitatsiooni- ja tugiteenuste arendamine	280 000	Haigekassa tervise edendamise eelarve
2006	Hoolekandeteenuste (laste varjupaik, tugevdatud järelevalvega hooldamine lastele jt) kirjeldused ning miinimumstandardid		Hoolekandeseaduse kontekstis
2007	Hoolekandeteenuste (tugiisik, lepitus jt) kirjeldused ning miinimumstandardid		Hoolekandeseaduse kontekstis
2006	Tugevdatud järelevalvega hooldamisteenuse käivitamine		Hoolekandeseaduse kontekstis
2006	Üleriigilise telefoni lühinumbri rakendamine abivajavast lapsest teavitamiseks	4 000 000	Käivitatakse pilootprojektina Tallinnas alates 2005. aastat
2006	Lapse vajadusest lähtuva ülalpidamiskulude arvestamise metoodika kasutuselevõtt		Summad selguvad metoodika valmimisel, metoodika valmib 2004 lõpuks
2006	Tasuta koolitoidu ja töövihikute võimaldamine kolme- ja enamalapselise pere lastele	75 000 000	
2010	Tasuta koolitoidu ja töövihikute võimaldamine kõigile lastele	175 000 000	
2006	Uute lastekaitsetöötajate värbamine	14 922 000	
2007	Uute lastekaitsetöötajate värbamine	12 522 000	
2006	Koostöökäsiraamat kõigile võrgustiku osapooltele	100 000	
2006-	Tegevuskava LÕK laste müüki, -prostitutsiooni ja -pornograafiat käsitleva		Eelarve selgub

2010	lisaprotokolli rakendamine		tegevuskava koostamise käigus
2007	Sünnieelse diagnostika käigus avastatud pärilike kromosoomhaiguste korral nõustamisteenuse rakendamine lapsevanematele Haigekassa projektiga		Summa teadmata
2005-2009	Projekt täiendkoolituse või nõustamise võimaldamiseks nõustamiskeskuste baasil igale õpetajale, kelle klassis on erivajadustega laps	14 700 000	Taotlus Norra&EEA projektfinantseeringuks
2006	Seaduse muudatus, mille kohaselt lapsevanemale tagastatakse tulumaks lapse spordiringides osalemise kulutustelt		Summa teadmata
2013	Igale koolile spordiehitiste (võimla, spordiväljak) tagamine kehalise kasvatuse tunni ning tunnivälise sporditöö läbiviimiseks	651 000 000	